

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

YURTTAŞ İÇİN MEDENİ BİLGİLER
-ATATÜRK'ÜN DEMOKRASİ DERSLERİ-

Özleştirme ve Sunuş: Prof. Dr. Özer OZANKAYA

HAZİRAN

Özleştirme ve Sunuş: Prof. Dr. Özer OZANKAYA

**ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE DERNEĞİ
İKTİSADİ İŞLETMESİNCE BASILMIŞTIR**

ISBN: 978-975-7216-31-5

**Baskı: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri Anonim Şirketi
Çınar Mah. Çankırı Bulvarı No:108 Akyurt / ANKARA
Tel: 0 312 397 16 17 - Faks: 0 312 397 03 07
www.basakmatbaa.com**

I. ATATÜRK'ÜN DEMOKRASİ EĞİTİMİNE VERDİĞİ ÖNEM

Atatürk'ün 21. yüzyıl insanlığına da önderlik edecek güçteki dünya, toplum ve insan anlayışı toplumbilim, siyaset bilimi, anayasa, yönetim bilimi, önderlik sanatı ve önderlik ruhbilimi, ekonomi ve kalkınma kuramları, kültürbilim ve güzel sanatlar... alanlarının ölçü ve kavramları açısından yeterince tanınıp tanıtılmış görünmüyor. Bu gözlemimin önemli bir dayanağı, o büyük insanın temel bölümlerini bizzat kaleme aldığı ve gerçek bir “Demokrasi Öğretim ve Eğitimi” başyapıtı değerindeki Vatandaş için Medeni Bilgiler¹ adlı ders kitabının, aramızdan ayrılışından sonra hemen de unutulmaya terk edilerek yetişen bunca kuşağın bilgisi dışında kalmış bulunmasıdır. Oysa bu kitap, daha sonra kanıtlanacağı üzere, hem dünya, toplum ve siyaset felsefesine, hem de toplumbilimi ve siyaset bilimine çok değerli, kalıcı katkılar getirmektedir. Bu niteliği ile Türk bilim ve felsefesinin geçerli doğrultularda gelişmesine sağlam bir temel olabilecek güçtedir.

Bu kitapta Atatürk akıl çağını, sanayi devrimini, kapitalizmi, sömürgeciliği ve sosyalizmi yaşayan insanlığın bu yollarda edinmiş olduğu deneyimleri, gerçek bilim adamlığının gerektirdiği nesnellikle irdeleyerek, eleştirerek ve değerlendirerek yepyeni bir bileştirmeye (senteze) varmıştır. Bu bileştirim insanlığın yüzyılımız koşullarındaki özgürlük, sevgi, ilerleme ve dayanışma özlemlerine yanıt olacak niteliktedir.

Atatürk, aynı deneyimlerin bir gereği olarak bu bileştirimini katı kurallara dökmemiştir. SÖYLEV’de vurgulamış olduğu üzere doktrincilik saplantısından sakınmak gerekir : “...programımız karşı çıkanların görüp bildikleri türde bir kitap değildi. Ama temelli ve işlemsel idi. Biz de uygulanması olanaksız düşünceleri, kuramsal birtakım ayrıntıları yaldızlayarak bir kitap yazabilirdik. Öyle

1. 1982 Türk Dil Kurultayı’nda bu yapıtın günümüz Türkçesiyle yeni yayımının yapılmasına ilişkin önerimiz oybirliği ile kabul edilmiş, ancak Türk Dil Kurumu’nun o zamanki Yürütme Kurulunun bu görevi öneri sahibi olduğum halde bana değil, bir başka kişiye vermesi sonucu, yapıt ancak sekiz yıl sonra, 1989’da yayınlanmış, ama günümüz diline aktarılırken kimi önemli yanlışlar yapılmış ve anlam bozulmalarına uğramıştır. (Bknz.: **Atatürkün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri Kitabı**, Çağdaş Yayınlar).

yapmadık. Ulusun maddi ve manevi yenileşmesi ve gelişmesi yolunda, eylemlerimiz ve uygulamalarımızla, sözlerin ve kuramların önünde gitmeyi yeğledik.”²

“Sözlerin ve kuramların önünde gitmek”!

Bu, bütün büyük bilim filozoflarının, sistem kurucularının gereğine işaret ettikleri bir gerçeğin bilincinde bulunduğu açık kanıttır: Yaşam kitapları izlemez, kitapların ve kuramların yaşamı izlemesi gerekir!

Ünlü matematik bilgini, Çekoslovak Cumhurbaşkanı Mazaryk’in şu saptamasına bakalım : “Kuramlar, bilim ağacının gövdesini bir süre besledikten sonra kuruyup dökülen yapraklar gibidir.”³

Ünlü İngiliz filozofu Whitehead’e kulak verelim : “Bir açıklama, karşılaştığı temel sorunları aşma yönünde gelişmiyorsa, ömrü sona eriyor demektir.”⁴

Ve Alman filozofu Justus von Liebig’i dinleyelim : “Bilimin gerçekten ilginç olmağa başladığı ilk nokta, açıklama gücünün bittiği yerdir.”⁵

İşte Atatürk’ün dünya, toplum ve insan anlayışı bilimin ve bilimsel yöntemin bu özelliklerinin bilincinde olan bir anlayıştır. Bu sayededir ki, Medeni Bilgiler kitabıyla da, bütün insanlığın içinde çırpındığı uygarlık bunalımının karşımıza çıkardığı en ciddi sorunu, yani modern bilimin sağladığı araçların nasıl kullanılacağı sorunu⁶nu aşma yönünde geçerli bir katkı geliştirmektedir. Gerçekten de Atatürk’ün okullarda demokrasi eğitim ve öğretimi amacıyla bizzat kaleme aldığı, ancak öğretmeni ve öğrencisiyle tüm okuyucular

2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, NUTUK, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayını, C.II, s.719. Siyah dizdirerek ben vurguladım.

3. Anan : A. Adivar, “Bilim ve Din”, Remzi Kitabevi, 1980, s.450.

4. Anan : B. Moore, “Strategy in Social Sciences”, M. Stein ve A. Vidich (derl.), Sociology on Trial, Prentice-Hall, 1963, s.60.

5. Anan : G. Hellwig, “Das Buch der Zitate”, Mosaik Verlag, 1981.

6. G. Duhamel, “Düşünce Devrimi”, Atatürk’e Saygı, TDK Yay., 1969, s.248.

tarafından özgürce irdelenerek değerlendirilebilmesi için kendi adıyla değil, Prof. Afet İnan'ın adıyla yayınlama dikkatini de gösterdiği bu kitabı, O'nun dünya görüşünün, insanlığın 21. yüzyıla girerken hâlâ ardında koştuğu demokrasi ilkelerine, insanlık ülkülerine en uygun yaklaşım olduğunu ortaya koyacak bir niteliktedir.

II. “MEDENİ BİLGİLER” KAVRAMI

“Medeni Bilgiler” terimi, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin faşizmi, komünizmi ve II. Dünya Savaşı yıkımını yaşadktan sonra okullarda eğitim ve öğretimine önem vermeğe başladığı “Demokratik yurttaşlık eğitimi” kavramını anlatır. (Fransızca'da Instruction civique, İngilizce'de Civic Education, Almanca'da Bürgerliche Kunde adlarıyla anılır.) Atatürk Medeni Bilgiler terimini kullanmakla “yurttaşlığın” uygar bir toplumun üyesi olma demek olduğunu vurgulamak istiyor; demokratik bir toplumun üyesi, demokratik bir devletin yurttaşı olmanın ancak uygarlıkta ilerlemekle gerçekleştirebileceğini anlatmak istiyor. Demokrasiyi başarmanın da, uygarlıkta ileri bir toplumun hem devlet ve toplum yaşamı, hem de bireyliğin gelişimi için gerek duyduğu ölçülerin öğrenilmesine bağlı bulunduğunu hatırlatıyor.

İnsanlığın II. Dünya Savaşına yol açan diktacı düzenler içinde koşullandırılmak istendiği ‘30’lu yılların hemen başında (1930’da), Atatürk’ün okullarda demokrasi eğitim ve öğretimine büyük önem vererek ders kitabını yazmayı bile doğrudan doğruya üstlenmiş olması, her bakımdan çok büyük anlam taşımaktadır. Atatürkçü düşüncüyü en güzel biçimde dile getiren bu kitap, her öğretim düzeyinde zorunlu olan devrim tarihi dersleri için temel ve zorunlu bir ders kitabı yapılmalıdır. Bu amaçla lise ve yüksek öğretim basamakları ile genel olarak yetişkin yurttaşlar için bu kitap günümüz Türkçe’sine kazandırılmalı, ilk öğretim basamakları için de düşüncelerin özü kesinlikle korunmak

koşuluyla yalınlaştırılmış, örneklendirilmiş uyarlamaları yapılmalıdır.

Atatürk bu kitabında da Cumhuriyet, yani demokrasi düzenine özgü insan ve yurttaş hak ve görevleri kavramını bütüncül bir anlayışla görüp açıklamakta, uygulamasını da aynı bütüncül anlayışla beklemektedir. Gerçekten bu anlayış :

- birey kişiliğinin gelişimini,
- toplumsal dayanışma içinde çağdaş bir demokratik ulusal toplum olarak varlığını koruyup geliştirme gereğini,
- uluslararası ilişkileri dünya barışı ve insanlık ülküsü doğrultusunda kurup yürütme gereğini hep birlikte göz önünde tutan bir anlayıştır.

Bu çerçeve içinde bağımsız, demokratik, çağdaş bir ulusal toplum düzeninin etkili ve kararlı bir biçimde işlemesi için genellikle yurttaşlara, özellikle de yetişen kuşaklara böyle bir düzenin meşruluk ilkelerini, otorite simgelerini, kurumlarını, kısacası, ‘yol ve töre’sini öğretecek, benimsetecek bir “demokrasi eğitimi”nin zorunluluğunu görmüştür.

Demokrasi eğitiminin günümüz toplum koşullarında en verimli olarak yapılabileceği yerin her düzeydeki okullar olduğunu da görmüştür, Atatürk. Başka hiçbir kurumun, sistemli ve yan tutmayan içeriği ile okul kadar demokrasi eğitimi yapmağa elverişli olamayacağını da bilmektedir. Kendi sözleriyle izleyecek olursak :

- **Cumhuriyet, düşünce, bilim, teknik, beden bakımlarından güçlü ve yüksek karakterli**

koruyucular ister. Yeni kuşak bu nitelik ve yeteneklerde yetiştirmek sizin (öğretmenlerin, Ö. O.) elinizdedir.

- Ülke çocukları her öğrenim derecesinde ekonomik yaşamda etkin, verimli ve başarılı olacak biçimde donatılmalıdır. Ulusal ahlakımız uygar ilkelerle ve özgür düşüncelerle beslenip güçlendirilmelidir. Bu çok önemlidir, özellikle dikkatinizi çekerim : korkutma temeline dayalı ahlak, bir erdem olmadıktan başka güvenilebilir de değildir.
- Okul genç kafalara insanlığa saygıyı, ulus ve ülkeye sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir. ...Ulus ve ülkesini kurtarmak isteyenler aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilgin olmalıdırlar. Bunu sağlayan okuldur.

III. ATATÜRK'ÜN YURTTAŞ, ULUS VE DEVLET KAVRAMLARI

Atatürk'ün bütünüyle 'demokrasi' anlayışını dile getirdiği *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* adlı kitabı, çok büyük önemine ve çok yüksek değerine karşın, O'nun ölümünden sonra gelen kuşaklara nedense tanıtılmamıştır. Her şeyden önce dili, 1940'lardan bu yana yetişen kuşakların anlamadığı Osmanlıca terimleri yoğun biçimde içermektedir. Üstelik de sürekli yeni basımları yapılmak gerekirken bu da yapılmamış ve genellikle piyasada bulunmayan bir kitap olarak kalagelmıştır. Oysa yine kendisinin eseri olan Türk Dil Devrimi gereğince Türkçe yabancı diller egemenliğinden kurtuldukça, bu değerli yapıtın en azından her beş yılda bir, kullanım dışı kalan yabancı kökenli terimleri ve sözcükleri yerine, yerleşip benimsenen Türkçeleri konularak her yurttaşın anlayabileceği yeni yayımları yapılmalıydı.

‘Atatürk’ün demokrasi anlayışı’ üzerine hazırladığım bu incelemede, bir yandan O’nun temel kavramlarının çözümlemesini yapmaya çalışırken, bugün piyasada bulunmayan, dili de orta yaşlı aydınlarımızın bile bir bölümünce anlaşılması güç bir durumda bulunan, ama hem tarihsel, hem kalıcı değeri çok büyük olan bu yapıtı günümüzün diline aktarmak da istiyorum. Çünkü bu kitabında Atatürk, *yurttaş, ulus, devlet, anayasa düzenleri, insan hak ve özgürlükleri, devletin görevleri, eğitim, hoşgörü ve dayanışma...* gibi temel kavramlarını açıklamaktadır.

Önce Atatürk’ün “Yurttaş” kavramını anlayışı üzerinde duralım : “Yurttaş İçin Medeni Bilgiler Neden Söz Eder?” başlıklı giriş bölümündeki açıklamalarından anlaşılıyor ki Atatürk, bir insansever (hümaniste) düşünür/devlet adamı olarak ‘bireysel yurttaşın maddi ve manevi gelişimini ve onurunu’ dünya görüşüne sarsılmaz temel yapmıştır. İzleyen sayfalarda görüleceği üzere her şeyden önce **‘devletin ulusa ve yurttaşlara karşı görevleri’** konusuyla söze başlamaktadır :

A. ATATÜRK’ÜN “ULUS” ANLAYIŞI

Atatürk’ün ulus anlayışı bağımsızlık, demokrasi, barış özelemlerini en yetkin biçimde karşılayan özelliği ile dünya siyasal kültürüne ve bunun önemli bir konusu olan “ulus kurma” (nation-building) alanına övünmeğe haklı olduğumuz çok değerli bir katkıdır. Toplumsal dayanışmaya, özgürlüğe ve insancıl duyguya dayalı bir tanımdır bu.

Bu anlayış bir insan topluluğunun çağdaş bir toplum olarak varolabilmek ve varlığını sürdürebilmek için, hangi öğelerden kurulu olması gerektiğini ve bunların amaçları ile işlevlerini saptamak üzere, ulus olgusunun yapıcı öğeleri olarak dil, yurt, ahlak, dayanışma duygusu, din, uluslararası

ilişkiler üzerinde durmakta ve bu öğelerin bilimsel tanımlarını vermektedir.

Atatürk, ulus olgusunun toplumbilimsel ve felsefi boyutlarıyla anlamını saptarken Ahlak ögesi üzerinde de özenle durmakta ve bunun ‘demokratik, insancıl ve çağdaş’ bir toplumun ahlakı olmak gerektiğini özenle vurgulamaktadır : ahlakın uygulamayla bağlantısını, insanların severek, gönülden isteyerek uydukları davranış ölçüleri oluşunu, toplum halinde varoluşu olanaklı kılan ‘ortak bilinç’in temel kurucu ögesinin ahlak olduğunu belirtmektedir. Bu konuyla ilgili önemli bir nokta da Atatürk’ün “din” ögesinin ulus oluşturmada yeri konusundaki görüşüdür. Atatürk, “Din birliğinin de ulus oluşturmada önemli olduğunu söyleyenler var sa da, biz gözlerimiz önünde duran Türk ulusu tablosuna baktığımızda bunun tersini görüyoruz.” diyerek bu konudaki düşüncelerini açıklıyor.

B. ATATÜRK’ÜN DEVLET ANLAYIŞI

Birinci Bölümde Atatürk’ün, Demokratik bir ulusal toplumun başarılabilmesinde demokrasi öğretim ve eğitiminin vazgeçilmez önemini uygar toplumlara örnek olacak bir geçerlilikle anlayıp anlattığını yazmışım. Bu görevi resmi öğretim kurumlarına tanıdığını, ortaokul ve liseler için bu amaçla bir ders kitabının yazımını bizzat yaptığını belirtmişim. İlk konu olarak da ele aldığı “yurttaş” ve “ulus” kavramlarına getirdiği demokratik öz ve niteliklerdeki tanımlamalarını tanıtmışım.

İkinci Bölümde Atatürk’ün “demokratik bir devlet”in tanıtıcı özelliklerini nasıl belirttiğini ele alacağım. Bu konudaki anlayışının da, hem konunun en dikenli sorunlarını ele almaktan kaçınmayan, hem de bu sorunlara bağımsız düşünceli, nesnel, bileştirimci ve demokrasinin belirgin niteliklerini temel ölçüt alan bir anlayış olduğunu göstermeğe çalışacağım.

“Devletin niteliği ve görevleri” konusunu demokrasinin ölçütleri açısından ve her yurttaşın anlayacağı bir açıklıkla, hepsi de temel önemde olan öge ve etkenleri söz konusu ederek tartışıp irdeleyen ilk ve herhalde tek devlet adamımız Atatürk olmuştur. Bu nedenledir ki Atatürk’ü yalnız bir siyaset sanatçısı anlamında değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak bir ‘demokratik devlet ve toplum felsefesi sahibi’ anlamında “devlet kurucusu” saymak uygun olur. Ancak bu yönüyle tanırsak Atatürk’ün kurduğu yeni toplumun ve yeni devletin özünü, ruhunu ve gerçek dayanaklarını tanıyabiliriz; çağdaşlaşma ve demokrasi yönünde bugün için de yol gösterici, toplumsal dayanışma sağlayıcı kalıcı özünü kavrayabiliriz.

Üzerinde Durduğu Öğeler

Atatürk demokratik bir devletin özelliklerine ilişkin görüşlerini başlıca şu başlıklar altında belirtiyor : “Devlet ne demektir? Başlıca Devlet biçimleri nelerdir? Cumhuriyet ne demektir? Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasası nasıl bir devlet düzeni getirmektedir? Demokrasiye aykırı son çağ devlet anlayışları nelerdir?”

Bu başlıklar altında Atatürk, devlet dediğimiz gücün ‘kendine özgülüğüne’, yani ‘egemenlik’ ögesine dikkati çekmekte, bu egemenliğin araçlarının ancak millet meclisi ve hükümet örgütü olabileceğini belirtmektedir. İlkelerinin ise ‘demokrasi, temsili hükümet ve anayasa üstünlüğü’ olduğunu vurgulamaktadır.

Daha sonra ‘egemenlik’ olgusunun siyaset sosyolojisi ölçüleriyle bir çözümlemesini yapmakta, bunu başlıca devlet biçimleri açısından ayrı ayrı uygulamaktadır.

Bu çözümlemelerine temel olan başlıca kavramlarını

nasıl tanımlamakta olduğunu da bu yazılarda buluyoruz: İnsan toplumu, ulus varlığı, yurt, özgürlük, bağımsızlık kavramları.

“Egemenliği gerçekte yöneticilerin kullandığını” belirterek “Öyleyse devlette yönetenler kimler olmalıdır?” can alıcı sorusunu ön plana çıkarmakta ve sorunun yanıtını “demokrasi ilkesinde bulmak gerektiğini” vurgulamaktadır.⁷ Devlet biçimlerini bu ölçüte göre inceleyip sınıflandırdıktan sonra da demokrasi ilkesinin içeriğini açıklamaktadır ve “Demokrasi artık bugün yükselen bir denizdir.” “Ulusal egemenlik öyle bir ışıktır ki, onun karşısında zincirler erir ; ulusların tutsaklığı üzerine kurulmuş kurumlar her yerde yok olmaya mahkûmdur.” demektedir.

“Egemenliğin devredilmezliği” ilkesini vurgularken, ulusun yöneticileri denetlemesi gereğini, siyasal özgürlüğün ancak bu yoldan sağlanabileceğini belirtmektedir. Demokrasinin “düşünsel” olup “mide sorunu” olmadığını, bireysel ve eşitliksever olduğunu vurgularken de, asıl amacın insanın maddi ve manevi yücelmesinin ortamını yaratmak olduğu temel anlayışını dile getirmektedir. Nitekim “Cumhuriyette Meclis,

7 Egemenliğin sınırlamasız ve koşulsuz olarak ulusa ait olduğu yolundaki demokrasi ilkesi Mustafa Kemal’in bütün eserinin özü ve temel dayanağı olmuştur. Kurtuluş Savaşının en güç günlerinde bile bu temelden ödün verilmeyeceğini anlatmayı başarmıştır. “Egemenlik Haklarının, bu temel egemenliğin yalnız mevcut koşullar nedeniyle –İstanbul’un işgal altında olması ve halife-padişahın serbest olmaması nedeniyle, denmek isteniyor, Ö.O. –ulus tarafından kullanılması zorunluluğu” bulunduğunu belirten ve Bakanlar Kurulunun görev ve yetkisini gösteren yasa önerisinde geçen görüşe karşı daha 1 Aralık 1921’de aynen şu düşüncelere karşı çıkıyordu : “Efendiler, mevcut koşullar, başka nedenler bilmiyorum. Yalnız bildiğim ve bilinmesi, ilan edilmesi gereken bir gerçek varsa o da ulusumuz hiç kimsenin olurlarına almaya gerek görmeden ve olur vermeyenlere karşı ayaklanarak ulusal egemenliğini almış ve öylece kullanmakta bulunmuştur.” Bkz. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C. I, 2. baskı, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1961, s.202

Cumhurbaşkanı ve hükümet halkın özgürlüğünü, güvenliğini ve rahatını düşünmek ve sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar” ilkesini koymaktadır.

Bir de demokrasi kültürü vermenin bir temel gereği olarak, demokrasiye aykırı son çağ siyasal doktrinlerinin irdelenmesini de yapmakta, komünizmi (Bolşeviklik ve ihtilalci sendikacılık örneklerinde) ve faşizmi (mesleki temsil doktrini örneğinde) demokrasinin temel gerekleri açısından eleştirerek reddetmektedir.

Tek gerçek yol gösterici olarak müspet bilim, başka deyişle bilimsel düşünüş yöntemini alan Atatürk’ün devlet ve demokrasi anlayışı, gerek komünist ve gerekse faşist düşünce ve düzenlerin siyaset bilimi alanındaki en geçerli eleştirisine dayalıydı diyebiliriz. Bu görüşler incelendiğinde görülecektir ki Atatürk, toplum yönetimine ilişkin düşünce ve edimlerin herkese açık doğrulama ölçütlerinin denek taşına vurulmasını, bu düşünce ve edim sahiplerinin hiçbir biçimde en üst ya da en son otorite olarak ortaya çıkmamalarını, tersine kendilerini deyim yerindeyse birer “araştırmacı” olarak görüp aralarında eleştiri yollarını serbestçe işletmeleri gerektiğini demokrasinin özü olarak görmektedir. Böylece ne bir “üstün nüfuz gücü” ne de bir “doktrin”, siyasal erke meşruluk sağlayacak temel olamaz ; bu temel ancak, kendi kendini düzeltici olan, çünkü gözlem yanlışlarının ve değerlendirme başarısızlıklarının giderilmesine olanak veren ‘belli aralıklarla başvurulacak çoğunluğun özgür istenci’ ilkesi olabilir. **“Bir toplumu, bir bölüm insanların bakış açılarının zorla tutsağı ve cılız bağımlıları olarak yaşatma yolu, doğal ve akla uygun bir hükümet düzeni olarak görülemez.”** diyen sözlerinde Atatürk’ün demokrasi ilkesine olan inancının büyüklüğü, bunu gerçekleştirmek için gerekli bilgi kişiliğini buluyoruz.

C. YURTTAŞA KARŞI DEVLETİN GÖREVLERİ YADA ATATÜRK'ÜN DEMOKRATİK EKONOMİ DÜZENİ ANLAYIŞI

Bugün çağdaş toplumlar, bir yanda bilimi yönetime en geniş ölçülerde egemen kılma zorunluluğunu, başka deyişle yaşamlarını planlı biçimde düzenlemek gereğini duyarken, bir yanda da bu planlamayı asıl amaç olan demokratik ilke ve ülkülerle bağdaşacak yol ve yöntemlerle gerçekleştirmede henüz aşamadıkları kimi temel sorunları ve güçlükleri karşılarında bulmaktalar.

Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş toplumlarda demokrasinin çok daha büyük boyutlarda gerçekleşebilmesinin, hem kapitalizmin, hem de sosyalizmin dürüst bir eleştirisini yapabilmeye bağlı olduğunu gören ve bunu yapan hemen de tek düşünür devlet adamıdır. Bu yaklaşımın geri kalmış ülkelere katkıları ise özellikle çok büyüktür.

Atatürk'ün ‘özgürlük-demokrasi-ekonomi ilişkileri’ üzerine düşüncelerini ortaya koyan “Devletin Yurttaşa Karşı Görevleri” başlıklı bölüm, O'nun çağdaş Türk toplumunun kuruluşuna temel olan düşüncelerinin ekonomik demokrasi boyutuyla genel olarak demokrasi kuramına, geri bırakılmış toplumların ekonomik kalkınması için geçerli yolu göstermesi yönüyle de Kalkınma Ekonomisi kuramına çok değerli birer katkı değerinde olduğu kanısındayım.

Ç. ATATÜRK'ÜN ÖZGÜRLÜK TANIMI

YURTTAŞ İÇİN MEDENİ BİLGİLER kitabının bundan sonraki bölümünde Atatürk'ün “yurttaş hak ve görevleri” konusundaki görüşlerini, özellikle özgürlük kavramını açıklayışını, özgürlüğün başlıca değişik türleri olan

bireysel ve toplumsal özgürlükler konusundaki düşüncelerini buluyoruz. Atatürk'ün bu düşüncelerinin, hâlâ insan haklarını gerçekleştirme uğraşı içinde olan günümüz insanlığına –hem de en ileri kesimlerine– yol gösterici değeri açıkça ortaya çıkacaktır kanısındayım.

Atatürk'ün amacı, Türk toplumunda demokratik siyasal kültürü oluşturup geliştirmek idi. Bu amaçla söz konusu 'demokrasi dersleri'ni içeren "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" adlı kitabın yalnız ortaöğretim kurumlarında bir ders kitabı olarak kalmasını da yeterli görmemiş ve kitabı Başbakan İsmet İnönü'ye tanıtan mektubunda aynen şu isteğini de belirtmiştir :

"Bu kitabın okutulacağı sınıfların yukarisına geçmiş olan öğrencilere de okullarını bitirmeden önce programlara ek olarak okutulmasını çok yararlı bulurum. Bundan başka bu kitapların ülkede yurttaşlara okutulması için tanınma sağlayacak her önlemin değerli olacağı kanısında bulunuyorum."

Atatürk, 'yurttaş hak ve görevleri' konusuna önce 'devletin yurttaşlara karşı görevleri' konusuyla girmekte, sonra da "özgürlük" kavramını tarihçesiyle başlayarak açıklamakta, başlıca özgürlük türlerini incelemekte, özgürlük için hoşgörünün ne denli gerekli olduğuna da özel bir yer ayırmaktadır. Bir de 'bireysel ve toplumsal özgürlükler' ayrımını yapmakla, devletin yurttaş karşı görevlerine de ön planda ve geniş yer vermekle, günümüzün en ileri insan hakları anlayışında anlatımını bulan 'pozitif özgürlükler-negatif özgürlükler' ayrımına temel olan çağdaş toplum gerçekliğini öngörmüş bulunduğunu ortaya koymaktadır.

D. ATATÜRK'ÜN YURTTAŞ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ KONUSUNDA GÖRÜŞLERİ

Atatürk bu konudaki görüşlerini aşağıdaki sıra içinde sunuyor:

- I. Özgürlük kavramı ve tarihsel gelişmesi
 - a) Bireysel özgürlük kavramı
 - b) Toplumsal ve uygar insan özgürlüğü kavramı
- II. Özgürlüğün değişik biçimleri
 1. Bireyin maddi çıkarlarına ilişkin özgürlükleri
 - a) Kişisel özgürlük
 - b) Konut dokunulmazlığı
 - c) Bireysel mülkiyet
 - d) Ticaret, çalışma ve zanaat özgürlüğü
 2. Bireyin düşünce yaşamındaki özgürlük hakları
 - a) İnanç özgürlüğü
 - b) Toplanma özgürlüğü, kamuoyu ve örgütleniş
 - c) Basın özgürlüğü
 - d) Dernek kurma özgürlüğü
 3. Duyurma ve şikayet hakkı
 4. Özgürlüğün korunması ve yaptırımları
- III. Hoşgörü

E. İŞBÖLÜMÜ

Atatürk, *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* adlı kitabının bir bölümünü de “Çalışma Yaşamı”nın temeli olan “İşbölümü” konusuna ayırmıştır. Demokrasi kültürü ve demokrasi eğitimi, toplum yaşamının niteliğini kavramayı gerektirdiğine göre,

“Çalışma Yaşamı” konusunda da bireylerin düşünmesini ve belli bir anlayışa ulaşmasını gerektireceği açıktır.

Bu cümleden olarak Atatürk, *Medeni Bilgiler*’in günümüz Türkçesine aktardığımız bu son bölümünde “İş, İşbölümü, Çalışma Ahlakı, Toplumsal dayanışma ve Toplumsal güvenlik” kavramları üzerinde özlü ve gerekçeli bir biçimde durmakta, bu konularda da demokrasinin belirgin niteliklerini aydınliga çıkaran açıklamalar getirmektedir.

Bu açıklamaların, çağdaş bir toplumda yaygınlıkla gözlenen şu ekonomik davranış ölçülerini Türk toplumunda yerleştirmeyi amaçladığı söylenebilir : 1. Ulusal bir ekonomiye sahip olma gereğinin kavranması; 2. Bireylerin zaman ve emeğini kazançlı olacak biçimde değerlendirme bilinciyle davranılması; 3. Yaşlılık döneminin “işe yaramazlık” biçimini almamasına özen gösterilmesi; 4. Kadın-erkek ayrımı olmaksızın her bireyin toplum yaşamına her yönden ve “eşit yurttaşlar olarak” katılmasının sağlanması; 5. Yaşam düzeyinin –dolayısıyla üretim ve tüketim düzeylerinin– sürekli yükseltilmesi ve bu amaç için de genel yarara hizmet eden genel kurumların genişletilip çoğaltılması.

Bu bölümle birlikte tüm Medeni Bilgiler kitabında önerilmekte olan düşünceler göz önüne alındığında, Atatürk’ün girişiminin gerçek anlamında bir “Uygarlık Tasarısı” (Projet de civilisation) kapsam ve ölçeğinde olduğu kabul edilebilir. Zaten “geri bırakılmışlık” koşullarından kurtulmak, “izleyici” bir yaklaşımla değil, en ileri sayılan insanlık kesimlerine bile “öncülük” eden bir yaklaşımla başarılabilecek bir iştir ancak. İnsanlığın tarihinde evrensel boyutlu tüm atılımların, o günkü dünyanın en ileri kesimlerini bile aşan geniş kapsamlı ve uzun soluklu atılımlar olduğu göz önünde bulundurulursa,

Kemalizm'in de insanlığın en ileri kesimlerinde bile hâlâ başarılamayan bir şeyi başarmada, yani hem bireye hem de topluma birlikte “özgürlük ve adalet” sağlamada tüm uygar toplumlara örnek olabilecek değerde olduğunu kavramak büyük önem taşır.

Şimdi artık Atatürk'ü dinleyelim .

YURTTAŞ İÇİN MEDENİ BİLGİLER

YURTTAŞ İÇİN MEDENİ BİLGİLER NEDEN SÖZ EDER ?

“Ulusun kurduğu devletin ulusa, yurttaşlara karşı görevleri vardır; ama devletin de varlığı yurttaşlardan birtakım yükümlülükler, görevler ister. Öyleyse devletin ulusa ve yurttaşların da devlete karşı karşılıklı görevleri, hakları vardır. Devlet yaşamını, düşünsel ve ekonomik yaşamı ortaklaşa yaşayan yurttaşların da aralarında birtakım ilişkileri ve birbirlerine karşı görev, yükümlülük ve hakları vardır. İşte, yurttaşlara gerek devlet ve hükümetle ve gerek aralarındaki ilişkilere göre varolan görevleri ve hakları ve genellikle devlet örgütünü öğreten bilgiler *Medeni Bilgiler* adı altında toplanmıştır.

Bu sözlerimi açıklayayım :

Ulus, üzerinde yaşadığı yurdunu korumak için ve bu yurttan güvenle, barış içinde çalışıp gönençli ve rahat yaşamayı sağlamak için devlet kurmuştur; hükümet örgütü yapmıştır. Bu örgüt yurdun yabancıların saldırısından korunmasını sağlayan orduyu, donanmayı, hava filosunu yapmakla görevlidir. Hükümet yurttaşların yurt içinde, yurdun kırlarında, ovalarında, dağlarında, ormanlarında güven ve barışını sağlayan jandarma güçlerini; kasabalarda, kentlerde jandarmayla birlikte polis gücünü; bütün yurttan adalet gücünü oluşturmakla görevlidir ve bu güçleri yasa içerisinde kullanmak hükümetin yetkisidir, hakkıdır. Yurttaşların da yasaların gereğine uymaları kendileri için görevdir. Hükümet yurttaşların düşünce alanında gelişmeleri için okullar, yüksek öğrenim kurumları, bilim kurumları yapmakla yükümlüdür. Hükümet yurttaşların yurt toprağından, yurt madenlerinden, yurt ormanlarından en yüksek ölçüde yararlanmalarını sağlamak için önlemler, düzenlemeler almakla yükümlüdür. Hükümet, yurttaşların çalışmaları sonucunda tarım,

ticaret, zanaat alanlarındaki çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ürünün kendileri için ve devlet için gerekli olan tutardan çoğunu başka ülkelere çıkarıp, ulus için ve devlet için gerekli olan paraya dönüştürerek iletmeye gerekli olan yolları, demiryollarını, limanları, gemileri yapmakla yükümlüdür. Hükümet devletin, ulusun yüksek ve şerefl varlık ve bağımsızlığını bütün dünya ulusları, devletleri önünde temsil etmek ve ulusu, onun varlığını bütün dünya varlığı ile ilişkiler içinde bulundurmak, dünyanın ulus ve devlet varlığına karşı siyasal ve iktisadi ilgilerinin olumlu ya da olumsuz bakış açılarını anlamak ve ona göre ulusal varlığa yn, dikkat, etkinlik ve gerektiğinde hareket vermekle yükümlüdür.

Hükümetin bu ve buna benzer görevlerini yerine getirmesi ve bunda başarılı olabilmesi için yurttaşların ona yardım etmesi gerekir. Ama bu yardımla yükümlü olan yurttaşların sağlık ve tam sağlamlık durumunda bulunması gereklidir. Bunu da sağlamak yine hükümete düşen bir görevdir. Hükümetin görevlerini yerine getirmede başarılı olabilmesi için yurttaşlar devletin isteği ile asker olurlar; karada ordular, denizde donanmalar, havada uçak filoları oluşturmaya koşarlar. Bu, onların görevidir. Bütün bu örgütler yalnız ve ancak parayla olur. Yurttaşlar bunun için türlü adlar altında hükümete vergiler verir. Yurttaşlar, yurтта güvenlik, esenlik kuran ve yurttaşların uygar dünya gözünde ve birbirleri karşısında haklıyı haksızı ortaya çıkaran uyulması gerekli yasalara uymakla görevlidirler. Yurttaşların aralarında, ticaret ve ekonominin herhangi bir dalındaki ilişkilerinde birbirine karşı, kimi kez hükümete karşı üstlenecekleri görevleri vardır.

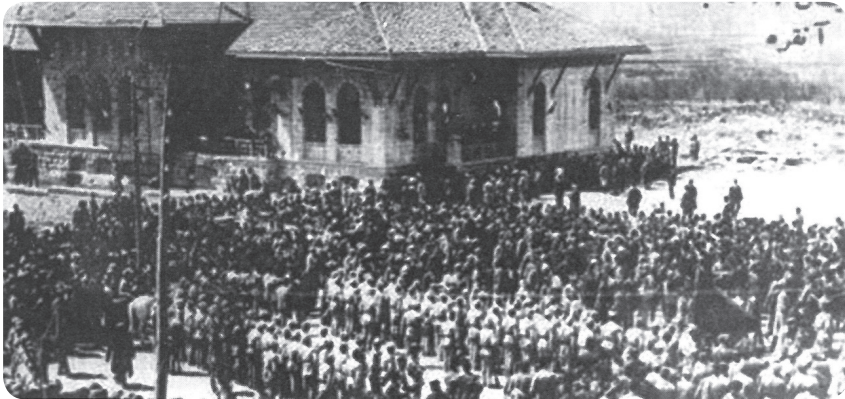
Son olarak yurttaşların, bir ulusun bireyleri olmaları bakımından ulusa, onun devlet ve hkmetine ve bağlı olduğu ulusun uygar insanlığın bir ailesi olması açısından bütün insanlığa karşı birtakım görevleri vardır. Ama önemle dikkatlerinize

getirmeliyim ki, yurttaşın en büyük görevi, aynı zamanda en kutsal hakkı, seçim hakkıdır. Devlet yapısının temeli olan Büyük Millet Meclisi olarak toplanan milletvekillerini yurttaşlar seçer ve böylece devlet kurmakta taşıdığı istenç ve egemenliğinin sahibi olduğunu gösterir.

Bundan başka yurttaşlar, köyden başlayarak kasabalarda, kentlerde yerel yönetimleri denetleyen kurulları seçer. Yurttaşlar bu seçim hakkını tam yerinde kullanabilmek için dayanışma içinde olmak zorunluluğunda bulunur. Bu zorunluluktan siyasal parti birliği doğmuştur ve yurttaşlar uygar yaşam gereği olmak üzere birtakım düşünce ve ekonomi kuruluşları ortaya koyar. Öyleyse devlet kuruluşunu ve bu kuruluşun içinde yurttaşların durumunu bilmek gerekir.

Bu açıklamalardan anlaşılmalıdır ki, yurttaşın, devletin temeli ve bu varlıkların dünya ile ilgisinin tek kurucusu ulustur.

Öyleyse her şeyden önce ulusun ne demek olduğunu bilmek gerekir.”

I. ULUS

“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk ulusu denir.”

Ulus sözünden ne anlaşılır, ne anlaşılması gerekir? Bunu anlatayım : Sözlerimin kolay anlaşılması için, yine Türk ulusuna bakacağım; çünkü dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir ulus yoktur ve bütün insanlar tarihinde görülmemiştir. Bugünkü Türk ulusuna bir resim tablosuna bakar gibi bakalım ve şimdiye değin edindiğimiz bilgilerin yardımıyla düşünelim. Bu tabloda neler görüyorsak, bu tablo bize neler anımsatıyorsa onları birer birer söyleyeyim :

1. Türk ulusu, halk yönetimi olan Cumhuriyetle yönetilir bir devlettir.
2. Türk devleti laiktir. Her ergin, dinini seçmekte özgürdür.”

Türk Dili

3. “Türk ulusunun dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk ulusu için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk ulusu, geçirdiği sonu gelmez güç durumlar içinde ahlakının, geleneklerinin, anılarının, çıkarlarının, sonuç olarak bugün kendi ulusluğunu yapan her şeyin dili yardımıyla korunduğunu görüyor. Türk dili, Türk ulusunun yüreğidir, düşüncesidir.”

Türk Yurdu

4. “Türk ulusu Asya’nın batısında ve Avrupa’nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttadır. Onun adına Türkeli

derler. Türk yurdu daha çok büyüktü. Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse Türk'e yurtluk etmemiş bir anakara (kita) yoktur. Bütün dünyada, Asya, Avrupa, Afrika ve dahası Amerika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu gerçekler eski ve özellikle yeni tarih belgeleriyle bilinmektedir. Ama bugünkü Türk ulusu varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü, derin ve şanlı geçmişin, büyük, güçlü atalarının kutsal kalıtlarını bu yurtda da koruyabileceğine, o kalıtları şimdiye değin olduğundan çok büyük ölçüde zenginleştirebileceğine güvenmektedir.”

5. “Türk ulusunun her kişisi, bir takım ayrılıklarla, ama genel olarak birbirine benzer. Kimi yapılış ayrılıklarını ise doğal bulmak gerekir. Çünkü Mezopotamya, Mısır koyaklarından başlayan bilinen tarihten önce Orta Asya, Rusya, Kafkasya, Anadolu, dünkü ve bugünkü Yunanistan, Girit, Romalılardan önce Orta İtalya, sözün kısası Akdeniz kıyılarına değin yayılmış ve yerleşmiş ve bu başka başka iklimlerin etkisi altında, başka başka türlerle binlerce yıl yaşamış, kaynaşmış böylesine eski ve böylesine büyük bir insan toplumunun bugünkü çocuklarının tümüyle birbirlerine benzemelerine olanak var mıdır? Her zaman, her yerde küçük bir aile çocuklarının bile tam olarak birbirine benzemeleri görülmüş değildir. Türk kavramını, yalnız bir noktada, iklimi aynı olan dar bir alanda belirmiş sanmak doğru değildir. Türk halkı, yukarda söylediğimiz gibi, çok büyük bir alanda oluşmuş ailelerin birleşerek Sop (Klan) ve Sopların birleşerek Boy (kabile) ve Boyların birleşerek Öz (aşiret) ve Özlerin de birleşerek siyasal bir toplum olan El (Medine) ve en son olarak El'lerin bir merkezde birleşmeleriyle büyük bir toplum ortaya çıkarmıştır. Bu büyük Türk toplumunu oluşturan öğelerin nitelikleri arasındaki ayrılık büyük olmamakla birlikte, kaynağın genişliği, nüfusun çokluğu düşünülünce, Türk toplulukları arasındaki tinsel bağın gevşek olması ve değişik adlarla, değişik roller oynaması doğal görülür. Bu nedenledir ki

tarih, olaylarını yazdığı toplulukları nerede, nasıl ve hangi adla tanıdıysa o biçimde yazmıştır. Böyle olmakla birlikte bugünkü Türk ulusunun temeli, aynı kökenin, aynı uzun ortak geçmişin saptadığı belirli tiptir: Türk tipi.”

6. Bu son sözlerden anlaşılıyor ki, Türk ulusunu oluşturan insanların tarihleri birdir.

Ahlak Üzerine Düşünceler

7. “Türk ulusunun ortak görünen bir durumu daha vardır. Gerçekten de dikkat edilirse Türklerin aşağı yukarı hep ahlakları birbirine benzer. Bu yüksek ahlak, hiçbir ulusun ahlakına benzemez. Ahlakın ulus oluşturmada yeri çok büyüktür, önemlidir. Bu önemi iyice anlamak için, ahlak üzerine birkaç söz söylemek gereksiz olmaz. Ahlak dediğim zaman, ahlak kitaplarında yazılı olan öğütleri anlatmak istemiyorum; çünkü, ahlaklılıktır diye yaptığımız işler ve yapmaktan sakındığımız işler, kitaplarda yazılı olan ya da birtakım ahlak öğreticilerinin salık verdikleri şeylerden daha öncedir ve o sözlerden, o öğütlerden ayrı olarak, onlara hiç kulak vermeyerek insanlarca yapılmaktadır. İş, kuramlara egemendir, onların üstüdür. Ahlak kurallarının nasıl yapılması gerekeceği, ahlaksızlık olduğu anlaşılan işler görüldükten, denendikten sonra anlaşılır.

Bir iş, her neye ilişkin olursa olsun insanın güç kullanmasını, yorulmasını gerektirir. İnsanlar zorunlu olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Oysa kimi işler vardır ki, kendiliğinden insana onu yapmak için içten bir istek, bir eğilim esinlendirir, o iş istenmeye değer olur. İşte ahlaki işler, aynı zamanda hem zorunlu ve hem de istenmeye değer olan işlerdir.”

Ulusal Duygu

“Bir işin ahlaki bir değeri olması, ayrı ayrı insanlardan daha yüce bir kaynaktan çıkıyor olmasıdır. O kaynak toplumdur, ulustur.”

“Gerçekten, ahlaklılık özel bireylerden ayrı ve bunların üstünde, ancak toplumsal, ulusal olabilir. Ulusun toplumsal düzen ve rahatı, şimdi ve gelecekte gönenci, mutluluğu, esenliği ve korunmuşluğu, uygarlıkta ilerlemesi ve yükselmesi için insanlardan her bakımdan ilgi, çaba, kendi yararlarından vazgeçme, gerektiğinde kendini seve seve bu yola adama isteyen ulusal ahlaktır. Yetkin bir ulusta ulusal ahlaklılığın gerekleri, o ulusun bireylerince neredeyse usa-vurmaksızın vicdani, duygusal bir güdüyle yapılır. En büyük ulusal duygu, ulusal heyecan işte budur.

Ulus analarının, ulus öğretmelerinin ve ulus büyüklerinin evde, okulda, fabrikada, her yerde her işte ulus çocuklarına, ulusun her bireyine bıkmaksızın ve sürekli olarak verecekleri ulusal eğitimin amacı işte bu yüksek ulusal duyguyu sağlamlaştırmak olmalıdır.

8. Ahlakın ulusal, toplumsal olduğunu söylemek ve ortak bilincin anlatımıdır demek, aynı zamanda ahlakın kutsallık niteliğini de tanımaktır. Ahlak kutsaldır, çünkü aynı değerde eşi yoktur ve başka hiç bir tür değer ile ölçülemez.

Ahlak kutsaldır, çünkü en büyük ahlak gerçekliğine sahip bir edimciye (faile) bağlıdır. O edimci, yalnız ve ancak toplumdur. Tanrı kavramında, simgesel bir biçimde düşünülmüş toplum da vardır. Çünkü vicdanlarımız üzerinde etkili olan ruhsal yaşam, toplumun üyeleri arasındaki etki ve tepkilerden oluşur. Gerçekten toplum, yoğun bir düşünsel ve ahlaki etkinlik eksenidir.”

Din Birliğinin Yeri

9. “Din birliğinin de bir ulus oluşturmada etkin olduğunu söyleyenler vardır. Ama biz, bizim gözümüz önündeki Türk ulusu tablosunda bunun tersini görmekteyiz.

Türkler Arapların dinini kabul etmeden önce de büyük bir ulus idi. Arap dinini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de Mısırlıların ve başkalarının Türklerle birleşip bir ulus oluşturmaları yolunda hiç bir etkide bulunmadı. Tersine, Türk ulusunun ulusal bağlarını gevşetti; ulusal duygularını, ulusal heyecanını uyuşturdu. Bu pek doğaldı. Çünkü Muhammed’in kurduğu dinin amacı, bütün uluslukların üstünde, kapsamlı bir Arap ulusluğu siyasetine varıyordu. Bu Arap düşüncesi, Ümmet sözcüğü ile anlatıldı. Muhammed’in dinini kabul edenler, kendilerini unutmaya, yaşamlarını Allah sözcüğünün her yerde yükseltilmesine adanmaya zorunluydular. Bununla birlikte Allah’a kendi ulusal dilinde değil, Allah’ın Arap topluluğuna gönderdiği Arapça kitapla tapınıp dua edecekti. Arapça öğrenmedikçe Allah’a ne dediğini bilmeyecekti. Bu durum karşısında Türk ulusu bir çok yüzyıllar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, düpedüz, bir sözcüğünün anlamını bilmediği halde Kur’anı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan aç gözlü komutanlar, Türk ulusunca, karışık, bilgisiz hocalar ağzıyla, ateş ve acı ile korkunç bir bilinmezlik olarak kalan dini, tutkularına ve siyasetlerine araç edindiler. Bir yandan Arapları zorla buyrukları altına aldılar, bir yandan Avrupa’da Allah sözcüğünün yüceltilmesi savsözü altında Hıristiyan ulusları yönetimleri altına geçirdiler. Ama onların dinlerine ve ulusluklarına ilişmeyi düşünmediler. Ne onları ümmet yaptılar, ne onlarla birleşerek bir güçlü ulus yaptılar. Mısır’da belirsiz bir adamı halifedir diye yok ettiler , hırkasıdır diye bir çul parçasını halifelik simgesi ve ayrıcalığı olarak altın sandıklara koydular,

halife oldular. Kimi kez doğuya, kimi kez batıya ya da her yana birden saldıra saldıra, Türk ulusunu Allah için, peygamber için topraklarını, yararlarını, benliğini unutturacak, her işini Allah'a bıraktıracak derin bir aymazlık ve yorgunluk beşiğinde uyuttular. Ulusal duyguyu boğan, ölümlü dünyaya değer verilmeyen, düşkünlükler, yokluklar, yıkımlar duyulmaya başlayınca, asıl gerçek mutluluğa öldükten sonra öbür-dünyada kavuşacağına söz ve güvence veren dinsel inanç ve dinsel duygu, ulus uyandığı zaman onun şu acı gerçeği görmesine engel olamadı. Bu acıklı görünüm karşısında kalanlara, kendilerinden önce ölenlerin öbür-dünyadaki mutluluklarını düşünerek ya da bir an önce ölmeyi dileyerek öbür-dünya yaşamına kavuşma isteği uyandıran din duygusu, dünyanın acısı duyulan tokatıyla hemen, Türk ulusunun vicdanındaki çadırını yıktı, çağrılıları Türk düşmanları olan Arap çöllerine gitti. Türk genel vicdanı, hemen, yüzlerce yıllık erk ve gönül-rahatlığı ile, büyük coşkularla çarpıyordu. Ne oldu? Türk'ün ulusal duygusu, artık ocağında ateşlenmişti. Artık Türk, cenneti değil, eski gerçek büyük Türk atalarının kutsal kalıtlarının, son Türk ellerinin savunmasını ve korunmasını düşünüyordu. İşte dinin, din duygusunun Türk ulusluğunda bıraktığı anı!"

10. "Türk ulusu, ulusal duyguyu dinsel duyguyla değil, ama insancıl duyguyla yan yana düşünmekten zevk alır. Vicdanında ulusal duygunun yanında insancıl duygunun şerefli yerini her zaman korumakla övünç duyar. Çünkü Türk ulusu bilir ki, bugün uygarlığın büyük yolunda bağımsız, ama kendileriyle koşut yürüdüğü bütün uygar uluslarla karşılıklı insancıl ve uygar ilişki, kuşkusuz gelişmemizi sürdürmek için gereklidir ve yine bilinmektedir ki, Türk ulusu her uygar ulus gibi, geçmişin bütün dönemlerinde buluşlarıyla, yaratılarıyla uygarlık dünyasına hizmet etmiş insanların, ulusların değerini bilir ve anılarını saygıyla korur. Türk ulusu insanlık dünyasının

içtenlikli bir ailesidir.

Özet: Bütün bu söylediklerimizi kısa bir çerçeve içine sokmak istersek, şöyle diyebiliriz :

Türk ulusunun kuruluşunda etkin olduğu görülen doğal ve tarihsel olgular şunlardır :

- a) **Siyasal varlıkta birlik**
- b) **Dil birliği**
- c) **Yurt birliği**
- d) **Soy ve köken birliği**
- e) **Tarihsel hısımlık**
- f) **Ahlaki yakınlık”**

Başka Ulusların Oluşum Biçimi

“Türk ulusunun oluşumunda varolan bu koşulların hepsi birden başka uluslarda yok gibidir. Daha genel bir tanım yapabilmek için diyelim ki, bir topluma ulus diyebilmek için bu koşullar aynı zamanda, tüm olarak ya da bir bölümüyle, bir arada bulunmalıdır.

Bütün uluslar tümüyle aynı koşullar altında oluşmuş bulunmadıklarına göre, Türk ulusu için yaptığımız gibi, başka her ulus ayrı olarak düşünülmedikçe, ulusluk düşüncesini genel ve bilimsel olarak tanımlamak güçtür. Çünkü saptadığımız koşullar, insanların ulus oluşturmalarına genellikle yardım etmişlerdir. Ama bu oluşum biçimi dışında, bu koşulların etkisinden neredeyse söz etmeye yer bırakmayan ulus oluşumları da vardır. Örneğin İngilizler ile Kuzey Amerikalılar aynı dili konuşmalarına karşın ayrı ayrı uluslardır. Sonra İsviçre’de dilleri ve kökenleri başka başka olan üç öge vardır: Alman, Fransız ve İtalyan. Bunlar İsviçreli adı altında bir ulus sayılmaktadır.

Birleşik Cumhuriyetler’de, beyaz ırkla kırmızı derili insanlar dirsek dirseğe yaşayan Amerikalılardır.

“Güney Amerika’da beyaz ırkla kırmızı derili insanlar dirsek dirseğe yaşayan Amerikalılardır.”

‘Bugün büyük çağdaş uluslardan olan Fransızların, İngilizlerin, türlü ırkların karışımı sonucu olduğu bilinmektedir. Alman ulusluğu Napolyon’a karşı yapılan savaşlardan, İspanyol ulusluğu Mağrib’lilerle savaşlardan doğdu. Eski küçük Yunan hükümetleri İranlılara karşılık vermek için birleştikten sonra Yunan ulusluğu başlar. Türklerin her şeye karşın bütün dönemlerde ulusal dayanışma ve bağlarının korunmuş kalması, hemen sürekli olarak savaş durumunda bulunmasındandır. Son devrim yıllarındaki birliğin güçlü olmasında savaş durumunda bulunmanın etkisi önemlidir.

Bu bilgilere göre savaş, halkların birleşmesinde en güçlü bir etkidir.

* *
*

“Ulusneyederler?” sorusuna bugünkü çağdaş anlayışlara uygun teknik bir tanım yapabilmek için yürüttüğümüz tartışmayı yeterli görelim. Onun üzerinde bir an durup düşünelim : Bugün Türk Cumhuriyetini kurmuş olan Türk ulusunu düşünürken bulduğumuz koşulları yeniden gözden geçirelim :

a) Siyasal varlığımızın dışında, başka ellerde, başka siyasal topluluklarla isteyerek ya da istemeyerek yazgı ortaklığı kurmuş, bizimle dil, ırk, köken birliği olan ve yakın-uzak tarih ve ahlak yakınlığı bile görülen Türk toplulukları vardır.

Tarihin binbir olayının sonucu olan bu durum, Türk ulusu için üzüntü verici bir anıdır; ama Türk ulusunun tarihsel ve bilimsel bakımlardan kuruluşundaki soyluluğu, dayanışmayı hiçbir zaman bozamaz.

b) Bugünkü Türk ulusu siyasal ve toplumsal kuruluşu içinde kendilerine Kürtlük düşüncesinin, Çerkezlik düşüncesinin ve dahası Lazlık düşüncesinin ya da Boşnaklık düşüncesinin yaymacası yapılmak istenmiş yurttaş ve ulusdaşlarımız vardır. Ama geçmişin baskı dönemleri ürünü olan bu yanlış adlandırmalar, birkaç düşman maşası, gerici beyinsizden başka hiçbir ulus bireyi üzerinde üzüntüden başka bir etki yapamamıştır. Çünkü, bu ulus bireyleri de genel Türk topluluğu gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka, haklara sahip bulunuyorlar. Ayrı ve çok sayıda toplumlara malik olduklarını öne sürmüş ve bu yüzden Türklerle birleşip bir ulus oluşturmamış olan Araplar -hem de dinlerini kabul ettiğimiz halde- acaba bugünkü tutsaklıklarından memnun mudurlar?

c) Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi yurttaşlar, yazgılarını ve talihlerini Türk ulusluğuna gönülden istekleriyle bağladıktan sonra kendilerine yan gözle yabancı gibi bakılmak, uygar Türk ulusunun soylu ahlakından beklenebilir mi?

Bundan sonra, ortak ulusal düşüncenin, ahlakın, duygunun, coşkunun, anı ve geleneklerin ulus bireylerinde ortaya çıkmasını ve kökleşmesini sağlayan ortak geçmişin, birlikte yapılmış tarihin, bilinçleri ve kafaları doğrudan doğruya birleştiren ortak dilin, ulusların oluşumunda en önemli etkenler olduğunu bir kez daha belirttikten sonra ulus üzerine, ikinci sıradan öğelere değinmeyerek elden geldiğince her ulusa uyabilecek bir tanıımı biz de alalım :

- a) Zengin bir anılar kalıtına sahip olan,
- a) Birlikte yaşamak konusunda ortak istek ve olurunda içtenlikli olan,
- a) Ve sahip olunan kalıtın korunmasını birlikte sürdürme konusunda istençleri ortak olan insanların birleşmesinden ortaya çıkan topluma ulus adı verilir.

- a) Bu tanım incelenirse bir ulusu oluşturan insanların aralarındaki bağların değeri, gücü ve inanç özgürlüğü ile insancıl duyguya gösterilen uygunluk kendiliğinden anlaşılır.

Gerçekten, geçmişten gelen ortak utku ve üzüntü kalıtı;

Gelecekte gerçekleştirilecek ortak tasarılar;

Birlikte sevinmiş olmak; birlikte aynı umutları beslemiş olmak;

Bunlar kuşkusuz bugünün uygar anlayışında, başka her türlü koşulların üstünde anlam ve kapsam kazanır.

Bir ulus oluştuktan sonra, bireylerinin devlet yaşamında, ekonomi ve düşünce yaşamında, ortaklaşa çalışmayla ortaya çıkan ulusal kültürde kuşkusuz ulusun her bireyinin çalışma payı, katkısı, hakkı vardır. Buna göre bir kültürden olan insanların bileşiminden ortaya çıkan topluma ulus denir, dersek, ulusun en kısa tanımını yapmış oluruz.

11. Bundan önce saptadığımız tanımdan esinlenerek diyebiliriz ki, ulusluk konusu bireysel ve ortaklaşa özgürlük konusudur. ⁸

8 Kitapın Atatürk'ün el yazısıyla yazılan aslında bu paragrafa (11) yerine yanlışlıkla (12) numarası verilmiştir. (Ö.O.)

Öyleyse konuyu ilke biçiminde anlatalım :

Bir ulusun, başka uluslara göre doğal ya da edinilmiş özelliklere sahip olması, başka uluslardan değişik bir örgütlenme oluşturması, çoğunlukla onlardan ayrı olarak onlara koşut gelişmeye çalışıyor olması durumuna ulusluk ilkesi denir.

Bu ilkeye göre, her bireyin ve her ulusun kendisi için iyi niyet ve topraklarına yalnızca kendisinin kısıtlamasız olarak sahip olmasını istemek hakkı ve özgürlüğü vardır.

Bu ilke bize hangi ulusların özgür, hangilerinin özgürlüklerinden şu ya da bu ölçüde yoksun olduklarını, yani ulus adını taşımaya değer olmadıklarını kolaylıkla gösterir.

Şimdi kendi kendinize sorunuz!

- 1) Çinliler ulus mudur?
 - Hayır! Niçin?
 -
- 2) Afganlılar ulus mudur?
 - Hayır! Niçin?
- 3) Hintliler, Trablusgarplılar, Tunuslular, Faslılar, Suriyeliler, başlarında kralları bulunan Iraklılar, Mısırlılar, Arnavutlar, bütün bu ümmet-i Muhammet özgür müdürler, ulus mudurlar?
 - Özgür değildirler, ulus değildirler, ümmettirler, tutsaktırlar. Niçin?
 -
- 4) Türkler özgür müdürler, ulus mudurlar?
 - Evet! Niçin?

• TÜRKİYE •
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

II. DEVLET

“Ulusun ne olduğunu açıklarken demiştim ki, Türk ulusu halk yönetimi olan cumhuriyetle yönetilir bir devlettir.

Şimdi devlet ne demektir, bunu açıklayıp anlatalım.

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden önce bir insan toplumu, bir ulus varlığı anlaşılır.

Bundan sonra, bir insan toplumunun coğrafyasal sınırlarla çevrilen bir bölgede yerleşmiş olduğu görülür. Yine ulus konusunda demiştim ki, Türk ulusu Asya’nın batısında ve Avrupa’nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttan yaşar. Onun adına ‘Türkeli’ derler.

Ulusluk sorununun bireysel ve ortaklaşa özgürlük sorunu olduğunu biliyoruz. Demek oluyor ki bir ulusu oluşturan bireylerin o ulus içinde her türlü özgürlüğü; yaşamak özgürlüğü, çalışmak özgürlüğü, düşünce ve inanç özgürlüğü güvence altında bulunmalıdır.

Bunun gibi bir ulusun bir bütünlük olarak da her türlü özgürlüğü, başka deyişle kendi topraklarında, dışarının hiçbir karışması ve sınırlaması olmaksızın özgür ve bağımsız yaşaması ve çalışması gerekir.

İşte, devletin, gerek bireylerin özgürlüğünü saptamak için ulus üzerinde bir etkisi ve gerek ulus ve ülkenin bağımsızlığını koruyabilmek için kendine özgü bir etkisi ve gücü bulunmalıdır.

Öyleyse devlet : Belli bölgede yerleşmiş ve kendine özgü bir gücü olan ve bireylerinin toplam bütünlüğünden oluşan

bir varlıktır.”

Devletin sahip olduğu gücü anlatırken, bu gücü kendine özgü diye niteliyoruz. Gerçekten devleti kuran ulusun bağrında etkide bulunan güç, birey olarak hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O bir siyasal güçtür ki, devlet kavramında kendi başına vardır ve devletin, onu halk üzerinde uygulamak ve ulusu dışarıda başka uluslara karşı savunmak yetkisi bulunur.

Bu siyasal etki ve erke, “istenç, ya da egemenlik” denir.

A. EGEMENLİK

Devletin bir istenci, bir egemenliği bulunduğuna göre, onu anlatmak ve uygulamak için bir takım araçlara gereksinimi vardır. Bu araçları içeren devlet örgütünde millet meclisi ve hükümet örgütü temeldir.

Çağımızda bu temel örgütün dayandığı gelenekleşmiş bir takım temel ilkeler vardır.

a) Demokrasi ilkesi, halkçılık : Bu ilkeye göre istenç ve egemenlik ulusun bütününüdür ve öyle olmalıdır. Demokrasi ilkesi, ulusal egemenlik biçimine dönüşmüştür.

b) Temsil-edici hükümet ilkesi : Bu ilke, ulusal egemenliğin uygulanmasını ve yürütölmesini düzenler.

c) Devletin ana yapısını saptayan yasanın (anayasanın, Ö.O.) öbür yasalara üstünlüğü ilkesi : Bu ilke, çağdaş anayasal düzende, yasalara uygunluğun ve yargı sağlamlığının kaynağıdır.

Bu saydığımız ilkeler (a,b,c), demokrasi ilkesinin

yapısı gibi görünür. Gerçekten demokrasi ilkesi, uygulanabilme değerini ancak bu saydığımız ilkelerle kazanır.

A. Demokrasi İlkesi:

Devlette egemenliğin varlığı iki temel sorun doğurur:

I. Egemenlik neden oluşur? Egemenlikte ne vardır? Sınırları nedir? Egemenliğe dayanılarak hangi edimler hukuksal olarak yapılabilir?

Bu, devletin egemenlik konusudur. Bu konuda devlet iç dayanağından, ulustan ayrı, soyut olarak tasarlanıyor ve böylece siyasal gücünün nitelik ve sınırları belirlenip saptanmak isteniyor.

Devletin siyasal gücü, bağrında yer alan bireylerin ve toplumların varlığı dolayısıyla sınırlanmıştır; ne ölçüde sınırlanmıştır? Bunu kamu hukuku belirler.

Devletin, başka devletlerin ve kendi kuruluşlarında yer almayan başka kişilerin varlığı dolayısıyla egemenliğinin ölçüsünü de devletler hukuku gösterir. Bundan dolayı devletin egemenliği konusu, tam anlamıyla bir anayasa hukuku konusu değildir.

II. Egemenlik konusunun ortaya çıkardığı ikinci temel konu, devlette, devlet içinde egemenlik konusudur. Bu doğrudan doğruya anayasa hukukunu ilgilendirir.

Kamu hukukunun ve devletler hukukunun sınırlarını belirlediği egemenlik kime aittir?

Şunu söylemek gerekir ki, devlet bir hukuksal kavramdır. Gerçekte yönetenler egemenliği kullanırlar. Öyleyse devlette yönetenler kimler olmalıdır? Siyasal gücün meşru olabilmesi için devletin soyut egemenliği fiili olarak kime emanet edilmelidir? İşte bu sorulara yanıt veren, demokrasi ilkesidir.

B. DEVLET BİÇİMLERİ

Tarihin ve hukukun incelenmesi, bize egemenliğin başlıca üç değişik biçimde kullanıldığını göstermektedir :

I. Buyurganlık (Monarşi) : Egemenlik, “kral, imparator, şah, padişah, prens, emir” gibi türlü sanlar alabilen buyurganın, yalnız bir kişinin tekelindedir. Egemenliği uygulayan devletin bütün görevlileri, yalnız bir adam adına hareket ederler.

Devletin son istencini, yalnız buyurgan belirtir.

Buyurgan, yalnız başına devleti yöneltir ve yönetir ve her şeyi o buyursa, öyle bir devletin yönetimine “**saltıkçı yönetim**” denir. Böyle bir devlette buyurgan “**Devlet benim!**” der; savaş açar, barış yapar, yasalar yapar, vergiler koyar, ülkenin gelirlerini istediği gibi harcar, sözün kısası ülke onun çiftliğidir.

Eğer buyurgan, yasaları hazırlayan, ulus vekillerinden oluşmuş bir meclis kabul etmişse, o zaman “**sınırlı yönetim**” (**meşruti hükümet**) olur. Bu yönetim biçiminde de, en sonunda yine her şey buyurganın son sözüne bağlıdır. Sınırlı yönetimde buyurganlar bir yurttaşa bir hükümet kurdurur, ülkeyi onunla yönetir. İngiltere, Belçika, İtalya (1931’de Ö.O.) sınırlı (**krallık**) yönetimleridir.

II. Çokerki (Oligarşi) : Bu biçim yönetimde egemenlik birkaç kişinin, birkaç ailenin ya da bir bölüm halkın elindedir.

Soyluerki, çokerkinin bir başka biçimidir; bunda da egemenlik seçkinlerin, soyluların elindedir.

III. Demokrasi (Halkçılık) : Demokrasi ilkesine dayalı hükümetlerde egemenlik, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi ilkesi, egemenliğin ulusta olduğunu, başka yerde olmayacağını gerektirir. Böylece demokrasi ilkesi siyasal gücün, egemenliğin kaynağına ve meşruluğuna dokunmaktadır.

(Demokrasinin tam ve en belirgin yönetim biçimi **Cumhuriyettir.**)

C. DEMOKRASİ İLKESİNİN İÇERİĞİ

Demokrasi ilkesi, bugün çağdaş anayasanın genel ayırt edici özelliği gibi görünmektedir.

Buyurganlık ve çokerki, artık zamanı geçmiş geçici biçimlerden başka bir nitelikte düşünülemezler. Gerçi daha başlarında buyurganlar bulunan devletler vardır. Ama bunların hemen hepsi, demokrasi ilkesini kabul etmektedir. Artık egemenliğin sahibi olduğunu ileri sürmek yürekliliğinde bulunabilecek buyurgan pek görülmemektedir.

Bir ulusun, işlemsel olarak, demokrasi ilkesini açıklaması, o ulus çoğunluğunun toplumsal gücünün bir sonucudur. Ulus yeter ölçüde güçlenince gücü ve erki eline alır. Bu olay kimi kez devrim yoluyla ve kimi kez de buyurganla barışçı yoldan bir anlaşma üzerine ortaya çıkar.

Artık bugün demokrasi düşüncesi durmadan yükselen bir denizi andırmaktadır.

Yirminci yüzyıl, birçok baskıcı hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür. Rus Çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve Halifeliği, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları bunların başlıcalarındandır.

Bundan başka, demokrasi ile yönetilen Portekiz gibi ılımlı buyurganlıkların, demokrasinin daha belirgin bir biçimde uygulanmasını gerektiren Cumhuriyet karşısında silindiği görüldü.

Son olarak, bugün, İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha belirgin ve daha iyi düzenlenmiş bir demokrasinin gerçekleştirilmesi yolunda çalıştıkları görülmektedir.

Demokrasi düşüncesi, çağdaş anayasanın bir ayırt edici ölçüsü olduğu halde, düşünce çok eskidir.

Demokrasi düşüncesinin içeriği ve anlamı konusunda gereğince aydınlanmak için onun kısaca tarihini anımsatmak yararlı olur.

D. DEMOKRASİ İLKESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bundan en aşağı yedi bin yıl önce, Mezopotamya'da, ilk insanlığın uygarlıklarından birini kuran Sümer, Elam ve Akat boylarında demokrasi ilkesi uygulanmıştır. Gerçekten bu Türk topluluklar birleşik bir cumhuriyet oluşturmuşlardır. Bundan sonra Atina ve Sparta gibi Yunan kentleri, bir tür demokrasi ile yönetilirlerdi.

Roma da demokrasi yaşamı yaşamıştır.

Türk ulusu en eski çağlarında, ünlü kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet başkanlarını seçmeleriyle demokrasi düşüncesine ne denli bağlı olduklarını göstermişlerdir. Son tarih dönemlerinde Türklerin kurdukları devletlerde, başlarına geçen padişahlar bu yöntemden ayrılarak buyurgan olmuşlardır.

Kralların ve padişahların baskıcılıklarına dinler dayanak olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar çevrelerini alan papazların, hocaların özendirmeleriyle göksel hukuka dayanmışlardır. Egemenliğin bu buyuruculara Tanrı tarafından verilmiş olduğu görüşü uydurulmuştur. Buna göre buyurucu, ancak Tanrıya karşı sorumludur. Erk ve egemenliğin sınırı yalnız din kitaplarında aranabilir.

Göksel hukuka dayalı bu saltıkçılık kuralı önünde, demokrasi ilkesinin ilk takındığı tutum alçakgönüllü bir tutumdur. O, önce buyurganı devirmeye değil, onun yalnız güçlerini sınırlamaya, saltıkçılığı kaldırmaya çalıştı. Bu çalışma 400-500 yıl öncesinden başlar. Önce gücün ulustan geldiği ve güç yeteneksiz bir ele düşerse onun geri alınabileceği, bu gücün ulusun vekillerinden kurulu meclisçe kullanılması gerekeceği anlatıldı.

Onaltıncı yüzyılda demokrasi ilkesi, buyurganların etki gücünü kırmak için siyasal mücadele aracı olarak kullanıldı.

Bu mücadelelerde en sonunda ortaya atılan düşünceler şunlardan oluşuyordu : **“Güç ulusa aittir. Onu yasa çerçevesinde bir hükümdara vermiştir. Kimi durumlarda geri alabilir.”**

Onsekizinci yüzyılda ki, demokrasi düşüncesi karşı konulmaz bir güç ve akım oldu.

Demokrasi ilkesi, ulusal egemenlik biçimine girdi ve anayasa hukukuna geçti. Artık ulusla buyurgan arasında sözleşme düşüncesi ortadan kalktı. Ortaya ‘egemenlik bölünemez ve devredilemez’ düşüncesi çıktı.

Bu düşünce şöyle anlatıldı : **Egemenlik, bireylerin istençlerinin üstünde, bireylerin oluşturdukları ulusun ortak kişiliğine ilişkin, genel, ortaklaşa istençtir. Bundan dolayı egemenlik birdir, bölümlere ayrılamaz ve egemenliğin anlattığı ortak istenç, onun sahibi olan ortak kişilik, ulusça, hiçbir vakit, başkasına devredilip bırakılamaz.**

E. DEMOKRASİ İLKELERİNİN BELİRGİN NİTELİKLERİ

Demokrasi ilkesi, egemenliğini kullanan araç ne olursa olsun, temel olarak, ulusun egemenliğine sahip olmasını ve sahip kalmasını gerektirir.

Bu noktayı birkaç sözcükle açıklayalım :

a) Demokrasi, temel özelliği ile siyasal niteliktedir.

Demokrasi, bir toplumsal yardım ya da bir ekonomik örgüt düzeni değildir. Demokrasi maddi gönenç sorunu değildir. Böyle bir görüş, yurttaşların siyasal özgürlük gereksinimini uyutmayı amaçlar.

Bizim bildiğimiz, demokrasi siyasal niteliktedir; onun ereği, ulusun yönetenler üzerindeki denetimi sayesinde siyasal özgürlüğü sağlamaktır.

b) Demokrasinin birinci özelliği ile ortak ikinci bir

özelliği daha vardır. O da şudur : Demokrasi, düşünseldir; bir kafa işidir. Kesinlikle bir mide konusu değildir. Hükümet ilkesi de, bir adalet sevgisini ve ahlak düşüncesini gerektirir.

Demokrasi, yurt sevgisidir, aynı zamanda babalık ve analıktır.

c) Demokrasi, asıl olarak bireyseldir; bu nitelik yurttaşın egemenliğe insan olarak katılmasıylaadır.

d) Son olarak demokrasi, eşitlikseverdir; bu nitelik, demokrasinin bireysel olması niteliğinin zorunlu bir sonucudur. Kuşkusuz bütün bireyler aynı siyasal hakları taşımaktadır.

Demokrasinin bu bireysel ve eşitliksever niteliklerinden, **genel ve eşit oy** ilkesi çıkar.

III. CUMHURİYET

Başlarında bugün bile ‘Allahın vekili, gölgesi’ nitelemesini koruyan buyurganlar bulundurmakla birlikte egemenliğini kazanmış uluslar bulunduğundan söz etmiştik. Gerçekten bu ulusların ait oldukları devletlerde ulusun seçtiği vekillerden kurulu meclisler vardır. Ulusun egemenliğini bu meclisler temsil eder. Buyurgan devleti temsil eder, hükümeti kuran yurttaş, kuramsal olarak, buyurgan tarafından seçilir, ama gerçekte hükümet başkanı ulusun güvendiği güçlü siyasal partilerin önderleridir. Bunların kurduğu hükümetler ulusu ve ülkeyi yönetirler ve meclise karşı sorumludurlar. Yasa önermek hakkı Meclis üyelerinin ve Bakanlar Kurulu’nundur. Bu açıkladığımız hükümetler temsilidirler, gerçekte demokrasi ilkesi yürürlüktedir. Ama bunlar tam anlamıyla demokrat hükümetler değildir.

“Demokrasinin bütün anlamıyla ülküsü, bütün ulusun aynı zamanda yöneten durumunda bulunabilmesini, hiç olmazsa devletin son istencini yalnız ulusun anlatıp ortaya koymasını ister. Ne yazık ki ulusların nüfuslarının kalabalıklığı, düşünsel eğitimlerinin ölçüsü, bu ülkünün uygulanmasında, büsbütün ülküden yoksun kalmaya yol açabilecek boş-bulunmalardan kaçınmayı gerektirir. Bundan dolayı demokrasinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükümet biçimi, **Cumhuriyettir.**

Cumhuriyette son söz, ulus tarafından seçilmiş olan meclistedir. Ulus adına her türlü yasaları o yapar. Hükümete güven oyu verir ve onu düşürür. Ulus, vekillerinden memnun olmazsa, (belirli dönemlerin sonunda) başkalarını seçer. Ulus, egemenliğini, devlet yönetimine katılımını, ancak zamanında oyunu kullanmakla sağlar. Cumhuriyette hükümet, bir yöntem ve biçimle ve sınırlı bir süre için seçilmiş olan bir Cumhurbaşkanı

bırakılır. Başbakanı o gösterir, bakanlar kurulunu oluşturacak bakanları, başbakan, milletvekilleri arasından seçer.

Devletlerin biçimleri birbirine göre kimi ayrımlarla çok değişir. Bununla birlikte hepsi devlet biçimleri konusunda incelediğimiz biçimlere indirgenebilirler. Buyurganlık, Çokerki, Halk Cumhuriyeti.

Kendisine özel bir din veren (**dinerksel**) devlet de vardır. Rus Çarlığı ve Osmanlı Saltanatı böyle idiler. Çar kilisenin başkanı, sultanlar da halife sanını takınmışlardı.

Ayrıca dini siyasetten ayırmış laik hükümetler de vardır: Amerika, Fransa, Türkiye Cumhuriyetleri gibi.

Buyurucu düzenlerde devlet başkanlığına kalıtım yoluyla gelir.

Cumhuriyet, milletvekillerinden kurulu meclisi ve belli bir süre için seçilmiş devlet başkanı ile, ulusal egemenliğin korunmasını en iyi sağlayan düzendir. Cumhuriyette meclis, cumhurbaşkanı ve hükümet, halkın özgürlüğünü, güvenliğini ve rahatını düşünmek ve sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar. Çünkü bunlar bilirler ki kendilerini erk ve yetki yerine belli bir süre için getiren, istenç ve egemenliğin sahibi olan ulustur. Ve yine bunlar bilirler ki, erk yerine saltanat sürmek için değil, ulusa hizmet için getirilmişlerdir. Ulusa karşı konumlarını ve görevlerini kötüye kullanacak olurlarsa, şu ya da bu yolla, ulusal istencin kendileri hakkında da belirmesiyle karşı karşıya kalabilirler. Ulusça, ulus adına devleti yönetmeye yetkili kılınanlar için, gerektiğinde ulusa hesap vermek zorunluluğu, gelişigüzel ve gönlünce davranmakla bağdaşamaz.

Oysa gücünün ve yetkisinin Tanrıdan geldiğini ve yalnız ona karşı, öbür dünyada, hesap verebileceğini sanan ve devleti, ülkeyi babadan kalma bir çiftlik gören bir buyurgan, her türlü sınırlamadan kendini bağımsız sayar. Böyle bir yönetimde ulusun benliği, özgürlüğü söz konusu bile olamaz. Bundan dolayı, yetkisi sınırlı bile olsa buyurganlık biçimi demokrasiye, ulusal egemenlik ilkesine uygun değildir. Hükümetin sınırlı sayıda insanların, sınıfların elinde bulunması da ulus varlığının hiçbir biçimde kabul edemeyeceği bir durumdur. Bütün ulusun çoğunlukla, devlet yönetimine katılmasına engel olan bu “**çokerki**” yöntemi de bir kesimin, kendi çıkarlarını sağlamak için bütünüyle ulusa ait olan egemenliği zorla kapmasından başka bir şey değildir.

A. ANAYASAMIZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasası, en çağdaş ulusal egemenlik ilkelerini, kurallarını içerir. Birkaç maddesini, hep belleğimizde tutmak için burada olduğu gibi yineleyelim :

- a) **“Egemenlik sınırlamasız ve koşulsuz olarak ulusundur.”**
- b) **“Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusun tek ve gerçek temsilcisi olup, ulus adına egemenlik hakkını kullanır.”**
- c) **“Yasama yetkisi ve yürütme gücü Büyük Millet Meclisi'nde belirip toplanır.”**

Anımsatma: Bizim anlayışımıza göre siyasal güç, ulusal istenç ve egemenlik ulusun birlik olarak ortak kişiliğine aittir, birdir, bölünmez, ayrılamaz, devredilemez. Ulusta olduğu gibi, onun temsilcisi olan tek mecliste toplanmıştır. Yani güçlerin ayrılığı kuramı bizim için ölçü değildir. Yalnız, görevler şu yolda gördürülür:

- d) **Meclis yasama yetkisini doğrudan kendisi kullanır.**
- e) **Meclis yürütme yetkisini kendisince seçilmiş cumhurbaşkanı ve onun atayacağı bir Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. Meclis, hükümeti her zaman denetleyebilir ve düşürebilir.**
- f) **Yargı hakkı ulus adına, yöntemine ve yasasına uygun olarak, bağımsız mahkemelerce kullanılır.**

B. DEMOKRASİYE AYKIRI ÇAĞDAŞ AKIMLAR

Bizim devlet örgütümüzde, temel ilkelerimizi oluşturan demokrasinin ayırt edici niteliklerini gördük. Demokrasinin bu anlayışı, kimi görüşlerin saldırısına uğramaktadır.

- I. Bolşevik görüşü
- II. İhtilalci siyasal sendikacılık görüşü
- III. Çıkarların temsili görüşü

Bu görüşlerin demokrasi görüşümüze saldırmada ne kadar haksız olduklarını açıklayalım :

- I. Bolşevik görüşünün Rusya’da uygulanan biçimine bakalım; bütün Rus ulusu içinden, işçi, deniz ve kara güçlerinden oluşan bir azınlık, ekonomik temellere dayalı komünist partisi adı altında birleşerek bir diktatörlük ortaya çıkarmışlardır. Amaçlarında ulusal değildirler. Kişi özgürlüğünü ve eşitliğini tanımazlar. Halk egemenliğine uymazlar. İçerde çoğunluğu zorbalık ve baskıyla, kendi görüşlerine uymak zorunda bırakırlar; dışarıda yaymaca (propaganda) ve ihtilal örgütüyle bütün dünya uluslarına kendi ilkelerini yaymaya çalışırlar.

Oysa hükümet kurmaktan amaç, önce birey özgürlüğünün sağlanmasıdır. Bolşevik hükümet biçiminde baskıcılık niteliği görülmektedir. Bir toplumu, bir bölüm insanların bakış açılarının zorla tutsağı ve cılız bağımlıları olarak yaşatma yolu, doğal ve akla uygun bir hükümet düzeni gibi görülemez.

- II. İhtilalci siyasal sendikacılık görüşünü savunanlar da, her türlü siyasal kuruluşları, yalnız kendi çıkarları yararına yaptırmak ve en sonunda siyasal güç ve egemenliği ellerine

geçirmek isteyen işçi kümeleridir. Bunlar amaçlarını zorla elde etmenin fırsatını beklerken, zaman zaman, genel grevler yaparak, hükümet adamları üzerinde etkili oluyorlar ve kimi işleri kendi yararlarına olacak biçimde gördürüyorlar; yavaş yavaş varlıklarını duyuruyorlar. Bunlar İngiltere, Fransa ve Almanya'da etkilerini göstermektedirler. Almanya'da bu görüşün sahiplerini az çok doyurmak için, millet meclisi yanında, iktisadi nitelikte, ama danışma niteliğinde olmak üzere, üyesi onlardan olan bir meclis yapmışlardır. Bizde Yüksek İktisadi Kurul vardır. Ama, bu herhangi bir baskı üzerine değil, doğrudan doğruya hükümetin yararlı görmesinden dolayı danışma niteliğinde, oluşturduğu bir kuruldur.

- III. Çıkarların temsili görüşü : türlü meslek ve sanat ve iş adamları toplum içinde, ayrı ayrı birer zümre, birer küçük toplum gibi düşünülürse her bir zümrenin birbirinden ayrı çıkarları vardır. Bundan dolayı diyorlar ki, her özel çıkar sahibi olan gruplar, ayrı ayrı, mecliste kendilerini temsil etmelidirler. Bu durumda seçim, ulus bireylerince değil, gruplarca ve grupların sahip oldukları çıkar ölçüsünde yapılacaktır. Mecliste, bu gruplardan birkaçı birleşip iktidar yerine geçince yalnız kendi çıkarları yararına çalışacaklardır. Buna kim engel olacaktır?

İşte bu nedenlerden dolayıdır ki, biz bu ve bundan önceki görüşleri, ülkemiz ve ulusumuz için uygun görmüyoruz. Biz ülke halkı bireylerinin ve değişik sınıf üyelerinin birbirlerine yardımlarını aynı değer ve nitelikte görürüz; hepsinin çıkarlarının aynı ölçüde ve eşitlikseverlik duygusuyla sağlanmasına çalışmak isteriz. Bu yolun ulusun genel gönenci, devlet yapısının güçlenmesi için daha uygun olduğu görüşündeyiz. Bizim görüşümüzde çiftçi, çoban, işçi, tüccar,

sanatkar, doktor, kısacası herhangi bir toplumsal kurumda çalışan yurttaşın hak, çıkar ve özgürlüğü eşittir. Devlete bu anlayış ile en yüksek ölçüde yararlı olmak ve ulusun güvenini ve istencini yerinde kullanabilmek, bizce, bizim anladığımız anlamda, halk hükümeti yönetimi ile olanaklıdır.

Ulusı temsil edip yöneten Büyük Millet Meclisi'nin ve hükümetin üzerine dayandığı parti de bu temel ilke içinde, ayırım gözetmeksizin bütün Türkiye halkını kapsayan ve ulusun genel yararlarıyla ilgilenen 'Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

Parti, ulusa, vekillerinin seçiminde yol göstermek ve düşünsel ve işlemsel yaşamda, genellikle ulusal eğitimde, halkçılık bilinç ve kültürünü geliştirerek, pek büyük görev yerine getirmektedir.”

III. YURTTAŞA KARŞI DEVLETİN GÖREVLERİ

“Ulusun kurduğu devletin ve hükümet örgütünün, yurttaşlara karşı yükümlü olduğu görevleri ve yetkileri vardır. Bu görevlerin nitelikleri incelenirse, şöyle bir sıra yapılabilir :

- a) **Ülke içinde güvenliği ve adaleti kurup sürdürerek, yurttaşların her türlü özgürlüğünü korunmuş bulundurmak,**
- b) **Dış siyaset ve başka uluslarla ilişkileri iyi yöneterek ve içerde her türlü savunma güçlerini sürekli hazır bulundurarak ulusun bağımsızlığını güven altında ve korunmuş bulundurmak.**

Bu iki türlü görev, devletin en temel görevlerindendir. Denilebilir ki devlet kurmaktan amaç, bu iki görevin yerine getirilmesini sağlamaktır. Çünkü bu görevler yurttaşların birey olarak yapmaya güçlerinin yetmeyeceği işlerdir. Hatta yurttaşların bu görevleri bir bölümüyle bile yapmaya kalkışmaları uygun değildir; çünkü o zaman anarşi olur; devlet kalmaz. Örneğin bir yurttaş kendi kendine bir yabancı devletle siyasal bir ilişki ve görüşmede bulunamaz.

Bir yurttaş ülke savunmasında başına toplayabileceği birtakım kimselerle başlı başına harekette bulunmaya yetkili değildir.

Bir yurttaş kendi özgürlük hakkını kendi maddi gücüne dayanarak sağlamaya kalkışamaz.

Bu hususlar bireylerin güçleri ve girişimleri ile değil, ulusun istencini taşıyan devletin güç ve etkisiyle sağlanabilir.

Bu iki tür görevden başka, devletin ilgilendiğini belirttiğimiz görevleri de, başladığımız sıra içinde söyleyelim :

- c) Yollar, demiryolları gibi bayındırlık işleri
- d) Eğitim işleri
- e) Sağlık işleri
- f) Toplumsal yardımlaşma işleri
- g) Tarım, ticaret, sanata ilişkin ekonomik işler

Bu son saydığımız işleri devletin yapmaması, bireylere bırakması gerektiği iddiasında bulunanlar vardır. Bu kuramı onaylayıp izleyenlere “bireyci” derler.

Ulusun genel ve ortak yararlarına ilişkin siyasal, düşünsel işlerde olduğu gibi ekonomik her türlü işlerin bireylere bırakılmayıp devlet tarafından yapılmasının daha uygun olacağı kuramını savunan “devletçi”ler de vardır.

Biz devletimizce izlenmesi uygun olan ilkeyi saptamak için, “bireyci” ve “devletçi”lerin dayandıkları noktaları ve bir de demokrasinin belirgin niteliklerini göz önünde bulundurarak kısa bir usamlama (muahakeme) yapalım:

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti demokrasi temeline dayalı bir devlettir. Demokrasi ise asıl olarak siyasal niteliktedir; **düşünseldir, bireyseldir, eşitlikseverdir.**

Demokrasinin bu temel noktalarına göre yurttaşın siyasal özgürlük ve emeğini güven altında bulundurmak ve yurttaşın bilimsel, toplumsal, sanat, ahlak gibi düşünsel alanlarda gelişimini sağlamakla ilgilenmek ve yurttaşın ulusal egemenliğe usulüne göre katılma hakkını ve bütün yurttaşların aynı siyasal haklara sahip olmalarını sağlamaktan oluşan noktalar, devletin yurttaşla karşı

görevlerinin sınırını gösteren işaretlerdir.

Öyleyse demokrasi temeline dayalı bir devlet, bir toplumsal dayanışma sistemi ya da bir ekonomik örgüt sistemi değildir. Bunun için bu alanlara ilişkin işleri bireylere ya da bireylerden oluşmuş ortaklıklara (şirketlere) bırakabilir.

Bu olanağın ölçüsünü anlamak için devletin ulusa ve ülkeye karşı yerine getirmek zorunda olduğu temel görevlerinin ikinci derecede görülen görevlerle ilişkilerini ve bağlarını düşünmek gerekir.

Devlet, güvenliği sağlamak için, ülkeyi savunmak için, sağlığı yerinde, gürbüz ve anlayışları, ulusal duyguları, yurt sevgileri yüksek yurttaşlar ister.

Devlet, içerde ve dışarıda ulus işlerini sürdürecektir yüksek yetenekte yurttaşlara muhtaçtır.

Devlet, bütün yurttaşlarının devletin yasalarını anlayıp onlara uyma gereğini takdir etmelerini, ülkenin güvenlik ve savunması için önemli görür.

Devlet, genellikle yurttaşların herhangi sanat ve meslekte, zamanımız ilerlemelerinin gerektirdiği ölçüde başarılı olmasıyla ilgilenir.

Bu nedenlerledir ki yurttaşların öğrenimi, eğitimi, sağlığı ile ilgilenmek zorundadır.

Devlet, ülkenin güvenlik ve savunması için yollarla, demiryollarıyla, limanlarla, deniz araçlarıyla, telgrafla, telefonla, ülkenin hayvanlarıyla, her türlü ulaşım araçlarıyla, ulusun genel

servetiyle yakından ilgilidir. Ülke yönetiminde ve savunmasında bu saydıklarımız toptan, tüfekten, her türlü silahtan daha önemlidir.

Özellikle para, her türlü aracın üstünde bir varlık silahıdır. Bu saydığımız alanlardaki işlerden ekonomik olanlar doğrudan doğruya devletin zorunlu görevlerinden görünmemekle birlikte, o görevlerin yerine getirilmesinde etkilidirler. Bu alanlardaki işleri bireylere ya da ortaklıklara tümenden bırakabilmek için, bu işlerin devlet karışması ve yardımı olmadığı halde, devletin temel görevlerini yerine getirmede güçlüklerle uğratmayacağından güvenli olmak gerekir.

Görülüyor ki ekonomik ve kimi toplumsal işler bir yandan bireylerin yararları ile ilgilidir. Bunun içindir ki bireyciler bu işlere devletin karışmasını kişi özgürlüğüne saldırı gibi görürler. Ama bu işler içinde dolayısıyla bütün ulusun ortak yararına dokunan ve ilişkin olan noktalar da vardır. Bu nedenle devletçilerin haklı oldukları noktaları kabul etmek uygun olur.

Özel yarar çoğunlukla genel yararla çelişme içinde bulunur. Bir de özel yararlar en sonunda yarışmaya dayanır.

Oysa yalnız bununla ekonomik düzen kurulamaz.

Bu sanıda bulunanlar “kendilerini bir serap karşısında aldatılmaya koyuverenlerdir.”

Bireyler, ortaklıklar devlet örgütüne göre zayıftırlar. Özgür yarışmanın toplumsal sakıncaları da vardır: zayıflarla güçlüleri yarışmada karşı karşıya bırakmak gibi... Ve son olarak bireylerin kimi büyük ortak yararları sağlamaya güçleri yetmez. Bu gibi işlerde, bireylerin kurmaya olanak bulamayacakları

geniş ve güçlü örgüt gerekebilir; ya da bu gibi işlerde bireyler yeter çıkar elde edemeyecekleri için o işlerden vazgeçerler. Oysa bu işler ulusça yaşamsal bir önem taşır ve devlet onu yapmak zorunda kalır.

Her halde uluslarda özgürlük ve uygarlık geliştiğı oranda devletin görevleri ve sorumlulukları çoğalır; yaşam çoğaldığı oranda araçlar da çoğalır. Çok araçlar, çok ve büyük güçle yönetilir. Güç çoğaldıkça kurallar da çoğalır. Bir toplumun araç ve kuralı ise devlettir.

Bundan başka devletin bireye göre tutkusu başka niteliklidir. O herkesin ortak yararını ve ilerlemesini düşünür. Bireylerin özel çıkar duygusundan ne ölçüde uzaklaştırılabileceğı incelenmeğe değer.

Her halde devletin siyasal ve düşünsel hususlarda olduğu gibi kimi iktisadi işlerde de düzenleyiciliğini ilke olarak kabul etmek yerinde görülmelidir. Bu durumda karşı karşıya kalınacak güçlük şudur: Devlet ile bireyin karşılıklı etkinlik alanlarını ayırmak.

Devletin bu husustaki etkinliklerinin sınırını çizmek ve bu hususta başvuracağı kuralları saptamak; öte yandan yurttaşın bireysel girişim ve özgürlüğünü sınırlandırmamış olmak, devleti yönetmeye yetkili kılınanların düşünüp saptaması gereken konulardır. İlke olarak devlet bireyin yerine geçmemelidir. Ama bireyin gelişimi için genel koşulları göz önünde bulundurmalıdır. Bir de bireyin kişisel etkinlikleri ekonomik gelişmenin asıl kaynağı olarak kalmalıdır. Bireyin gelişimine engel olmamak, onların her bakış açısından olduğu gibi, özellikle iktisadi alanlardaki özgürlük ve girişimleri önünde devlet kendi etkinlikleri ile bir engel oluşturmamak, demokrasi

ilkelerinin en önemli temelidir. Öyleyse diyebiliriz ki, bireyliğin gelişiminin engel karşısında kalmaya başladığı nokta devlet etkinliklerinin sınırını oluşturur. Buna göre **“genellikle, zaman ve yer bakımından sürekli olarak özel bir nitelik gösteren iktisadi bir işi devlet üzerine alabilir”**. Örneğin bir iş ki büyük ve düzenli bir yönetimi gerektirir ve özel kişiler elinde tekele uğramak tehlikesini gösterir ya da genel bir gereksinimi karşılar, o işi devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz ulaştırma ortaklıklarının devletçe yönetilmesi ve para ihraç eden bankaların ulusallaştırılması; yine su, gaz, elektrik, vb. ilişkin işlerin yerel yönetimlerce yapılması, yukarıda açıkladığımız türden işlerdir.

Bu açıkladığımız anlam ve anlayışta **“devletçilik, özellikle toplumsal, ahlaki ve ulusaldır”**. Ulusal servetin dağıtımında daha yetkin bir adalet ve emek harcayanların daha yüksek gönenci, ulusal birliğin korunması için koşuldur. Bu koşulu sürekli olarak göz önünde tutmak, ulusal birliğin temsilcisi olan devletin önemli görevidir.

Genel yarara hizmet eden genel kurumların çoğaltılması, devletin önemle göz önünde tutacağı bir konudur. Bu sayede yalnızca çıkarsever olan etkinlikler sınırlandırılır. Bu, yurttaşlar arasında ahlaki dayanışmanın gelişmesine yardım eden önemli bir etkidir.

Ülkede her türlü üretimin artması için bireysel girişimin devletçe zorunlu olduğunu da önemle belirttikten sonra, bildirmeliyiz ki **“devlet ve birey birbirine karşıt değil, birbirinin tamamlayıcısıdır”**.

Devlet ve birey dediğimiz zaman bu sözcüklerin soyut anlamını değil, tek gerçek olan **“toplumsal insan”** yani toplum

içinde yaşayan bireyleri anlatmak istiyoruz. İşte bu insanın iki türlü çıkarı vardır. Bu çıkarların bir bölümü kişiseldir. Öbür bölüm çıkarlar ortaklaşadır. Toplumun yaşamını koruyan bu ortaklaşa çıkarlardır. İyice düşünülürse bu iki türlü çıkar birbirine eşittir. Çünkü toplumsal insanın yaşamı için her iki türlü çıkar aynı ölçüde gereklidir. Buna göre bizce devlet ve birey sözcükleri, genel ya da özel çıkarlardan biri düşünülduğüne göre ve fakat her iki durumda da toplumsal insanı anlatıp açıklayan iki terimdir. Yani demek istiyoruz ki yalnız başına birey ve bireylerden soyutlanmış devlet düşünmüyoruz. Devlet, bireylerin oluşturduğu ulusal topluluğun göze görünen biçimidir. Ancak birey emeğinin gelirini, devlet de toplumsal gelişmeden ortaya çıkan geliri almak zorundadır.

Bu düşüncelerin bizim durumumuza daha yakından ilgisini düşünelim.

Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Geçmişten kendine miras kalan bütün yaşamsal işler, zamanın zorunluluklarını karşılayacak ölçüde değildir. Siyasal ve düşünsel yaşamda olduğu gibi iktisadi işlerde de bireylerin girişimleri sonucunu beklemek doğru olmaz. Önemli ve büyük işleri, ancak ulusun genel servetine ve devletin bütün örgüt ve gücüne dayanarak, ulusal egemenliğin uygulanıp yürütülmesini düzenlemekle görevli olan hükümetin olanak bulduğu ölçüde üzerine alıp başarması yeğlenmelidir. Öbür kimi devletlerin ikinci derecede görebileceği ve bireylerin girişimlerine bırakılmasında sakınca olmayan işlerden birçoğu bizim için yaşamsaldır ve birinci derecede önemli devlet görevleri arasında sayılmalıdır.

Özetle Türkiye Cumhuriyetini yönetenlerin, demokrasi ilkesinden ayrılmamakla birlikte, devletçilik ilkesine uygun yürümeleri bugün içinde bulunduğumuz durumlara, koşullara

ve zorunluluklara uygun olur.

Bizim izlemeyi uygun gördüğümüz (ılımlı devletçilik) ilkesi, bütün üretim ve dağıtım araçlarını bireylerden alarak, ulusu büsbütün başka ilkeler içinde düzenlemek amacını izleyen sosyalizm ilkesine dayalı, kollektivizm ya da komünizm gibi özel ve bireysel ekonomik girişim ve etkinliğe meydan bırakmayan bir sistem değildir.

IV. ÖZGÜRLÜK

Özgürlük, insanın düşündüğünü ve dilediğini kesinlikle yapabilmesidir.

Bu tanım, özgürlük sözcüğünün en geniş anlamıdır. İnsanlar bu anlamda özgürlüğe hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü bilindiği üzere insan doğanın yaratığıdır. Doğanın kendisi bile saltık biçimde özgür değildir; evrenin yasalarına bağımlıdır. Bu nedenle insan ilk önce doğa içinde, doğanın yasalarına, koşullarına, nedenlerine, etkenlerine bağlıdır. Örneğin dünyaya gelmek ya da gelmemek insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan dünyaya geldikten sonra da, daha ilk andan doğanın ve birçok yaratıkların karşısında savunmasızdır. Korunmaya, beslenmeye, bakılmaya, büyütülmeye muhtaçtır.

İlkel insanların doğanın her şeyinden, gök gürültüsünden, karanlıktan, taşan bir ırmaktan ve yırtıcı hayvanlardan, dahası birbirlerinden korktuklarını biliyoruz. İlk duygu ve düşüncesi korku olan insanın her düşünce ve dileğini kesin biçimde yapmaya kalkışmış olması düşünülemez.

İlkel insan kümelerinde ata korkusu ve en sonunda büyük oymak ve topluluklarda ata korkusu yerine geçen Tanrı korkusu, insanların kafalarında ve davranışlarında sayısız yasaklar yaratmıştır. Yasaklar ve boş sözler üzerine kurulan birçok gelenekler ve görenekler, insanları düşünce ve davranışta çok bağlamıştır. Öylesine ki kişisel düşünce ve davranma özgürlüğü gibi bir hak kavramı bilinmemiştir.

Toplulukların başına geçebilen adamlar, topluluğu Tanrı adına yönetirlerdi. Her türlü hak ve yetki onlarda idi. Bireyin

hakkı, özgürlüğü söz konusu değildi.

Buraya kadarki görüşlerimizi şöyle bir sonuca bağlayabiliriz: insan önce doğanın tutsağı idi; sonra buna gökten güç ve yetki alan birtakım adamlara tutsak olmak eklendi. İnsan toplumları büyüdükçe ve devlet durumuna geldikçe, bireyler üzerindeki ağırlık o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı sınırsız, kısıtlamasız, koşulsuz saltık bir güç olarak görülüyordu. Devletin biçimi imparatorluk ya da cumhuriyet olsun, bunun önemi azdı; bireyin kişisel bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda, insanların yapabildikleri uygarlıklarının en yüksek dönemlerinde, durum böyleydi. Bireyin hakkı, buyurganın yararına olarak, Tanrısal hak içindeydi. Bu hakka dayanarak buyurgan (hükümdar), uyruklarının özgürlüğüne istediği gibi el koyabilirdi; bu, bireyin hakkına saldırı sayılmazdı.

Buyurganın gücü için dinlerden çıkan sınırdan başka bir sınır tanınmıyordu. Buyurganın yapmaması gereken şey, Tanrının yasakladığı şey olacaktı.

İnsanlar düşünsel gelişmede ilerledikçe, kendi kökenlerini daha açık düşünmeye başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlamaya ve değerini bilmeye güçleri yetti.

Doğanın her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça, doğanın çocuğu olan insan kendinin de büyüklüğünü ve onurunu anlamaya başladı.

İşte insanlar bu anlayış düzeyine yükseldikten sonradır ki, “Doğanın insanda yarattığı bütün yetenekler, etkinliklerini özgürce yapmalı ve özgürce gelişmelidirler; bu gereklilik doğaldır; doğanın verdiği haktır.” düşüncesine vardılar.

Artık bundan sonra birey ile buyurgan ve devlet arasında hak davası ve hak mücadelesi başlar. Bu mücadele devletlerin iç gelişimlerinin tarihidir.

Onaltıncı yüzyılda ileri sürülen düşünceler şöyle idi : Buyurgan buyruklarıyla, yasalarıyla Tanrısal hakkı olduğu gibi doğal hakkı da bozamaz. Doğal hak da Tanrı tarafından konulmuş gibi kabul edilmelidir. Çıkış noktası olarak bu düşünce kaldıkça, buyurgan gücünün sınırının temelini Tanrısallık düşüncesi ve Tanrısal istenç oluşturdu. Çünkü doğal haklar da aynı temele bağlanmıştı. Buyurgan bu sınıra uyuyor idiyse, bu uymayı dinsel bir görev saydığıındandı, yoksa bireyin buyurgana karşı istekte bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Bireysel haklar görüşü, doğal hak düşüncesi Tanrısallık düşünsel temelinden, yani gökten koparılarak yeryüzüne indirildikten sonra meydana çıkabilmiştir.

Birey hakları görüşünün temeli şöyle kuruldu : Her türlü hakkın kökeni bireydir. Çünkü gerçeklikte özgür ve sorumlu olan yaratık yalnız insandır.

Buna göre bireyin yalnız doğal hak ve ahlaki sorumluluk ile sınırlı olan saltık bağımsızlığı, bütün uygar örgütlenişlerden önce gelen ilk durum olarak, çıkış noktası gibi kabul olunuyor. Ama öte yandan insanların toplumsal ve siyasal örgütler durumunda bulunması da doğal ve gereklidir.

Bu örgütlenişler ise, bir bölümüyle zorunlu, kaçınılmaz yasalar hükümlerine göre evrimleşir. Bu kaçınılmazlığın varlığı oranında ve zekânın bu kaçınılmazlığın akışını ve yönünü değerlendirebilmesi oranında, insanların özgürlük ve istençleri bu kaçınılmazlığa boyun eğmek zorunluluğundadır. İnsanlar hareketlerini bu kaçınılmazlığın akış ve yönüne uydurmak

zorundadırlar. Bu zorunluluk durumu, gerçekte, kaçınılması olanaksız bir sonucu daha yetkin ve daha uyumlu yapmaktadır. Doğanın ve tarihin ürünü olan bir ulusun bireyleri her zaman bu gerçekle karşı karşıya bulunur ve ona saygı gösterir. Böyle bir ulusun kurduğu devletin de temeli ve amacı bireysel hak olur.

Bireyin birinci hakkı, doğal yeteneklerini özgürce geliştirebilmesidir. Bu gelişimi sağlamak için en iyi araç ise, bireye başkasının eş hakkına zarar vermeksizin, tehlike ve zarar kendisine ait olmak üzere, kendi kendini istediği gibi yöneltip yönetmesine müsaade etmektir.

İşte bu özgür gelişimi sağlamak, bireysel hakların oluşturduğu türlü özgürlüklerin bütün amacıdır. Bu haklara saygı göstermeyen siyasal toplum temel görevini aksatmış olur ve devlet, varlığının nedenini ve anlamını yitirir.

Çağdaş demokraside bireysel özgürlükler özel bir değer ve önem kazanmıştır; artık birey özgürlüklerine devletin ve hiç kimsenin karışması söz konusu değildir. Ancak böylesine yüksek ve değerli olan birey özgürlüğünün uygar ve demokrat bir ulusta neyi anlattığı, özgürlük sözcüğünün saltık olarak düşünülebilen anlamıyla anlaşılamaz. Söz konusu olan özgürlük, toplumsal ve uygar insan özgürlüğüdür. Bu nedenle bireysel özgürlüğü düşünürken, her bireyin ve en sonunda bütün ulusun ortak yararı ve devlet varlığı göz önünde bulundurulmak gerekir. Anlaşıyor ki birey özgürlüğü saltık olamaz. Başkasının hak ve özgürlüğü ve ulusun ortak yararı birey özgürlüğünü sınırlar. Bireysel özgürlüğü sınırlama devletin de düpedüz temeli ve görevidir. Çünkü devlet birey özgürlüğünü sağlayan bir örgüt olmakla birlikte, aynı zamanda bütün özel etkinlikleri genel ve ulusal amaçlar için birleştirmekle yükümlüdür. “Özgürlük başkasına zararlı olmayacak her türlü işlemlerde bulunmaktadır.”^{9*}

denildiğinde yurttaş özgürlüğünün, yalnız bunun amaç olduğu, devletin bu amacı sağlamak için bir araç sayıldığı söylenmiş olur. Ama bu araçtır ki ulusun genel yarar ve amacını koruyacaktır. Öyleyse bireysel özgürlüğe sınır olarak “başkalarının özgürlük sınırını”^{10**} gösterirken, bireysel özgürlüğün ulusun genel yararının gerektirdiği ölçüden daha çok sınırlandırılmayacağı kabul edilmiş oluyor. Bu düşünce basittir; ama uygulaması çok güçtür. Çünkü bireysel özgürlüğün ölçüsü, devlet etkinliklerini zayıflığa düşürmemelidir. Devletsiz bir toplum ya da zayıf bir devlet yaşamının sonucu, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele çoğunluğun özgürlüğünü boğmayacak biçimde değiştirilmek gerekir.

Bu değiştirme işi bireyin sorumluluğuna, girişimine ve gelişimine zarar verecek ölçüye götürülmemelidir.

Yurttaşların girişim ve sorumluluk duyguları ne kadar gelişirse devlet için o kadar iyidir.

Birey özgürlüğünün ne kadarından vazgeçilmesi gerekeceği, içinde bulunulan zamana ve ülkeye göre değişir. Olağan dışı zamanlar, olağan dışı önlemler gerektirebilir. Bir de özgürlüğün kötüye kullanılması, özgürlüğün geçici, ama geniş ölçüde sınırlandırılmasını gerektirebilir. Bütün bu önlemleri ve sınırlamaları tanımak gereği, devlet düşünce ve kavramını anlatır. Bu hususlardaki önlemlerin ağırlığını ve sınırlarının genişliğini ölçmek büyük bir sanattır. Devlet sanatı işte budur¹¹. Yurttaşların genel özgürlük ve mutluluğu için bireylerden, ancak devlet için zorunlu olan bir bölüm özgürlüklerinin bırakılması istenebilir.

10 Anayasa, Md.68.

11 Anayasa, Md. 68

Türk ulusunun tarihini göz önüne getirelim; hemen daha düne değin altında ezildiği baskı yönetimi, tutsaklık ve eziciliğin kara, kanlı pençesini duyar gibi olmamak olanaksızdır.

Türk, baskı ve tutsaklık zincirlerini parçalayabilmek için iç ve dış düşmanlar karşısında yaşamını ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi; sayısız özverilere katlandı; başardı, ancak ondan sonra özgürlüğüne sahip oldu. Bu nedenle özgürlük Türkün yaşamıdır.

Artık Türkiye’de **“her Türk özgür doğar, özgür yaşar.”**¹²

Türkün bugünkü ulusal ve siyasal eğitimi ve yüksek değeri, onun amacını ve durumunu saptamıştır:

Türkler demokrat, özgür ve sorumlu yurttaşlardır. Türk Cumhuriyetinin kurucuları ve sahipleri doğrudan doğruya kendileridir. Türk, bireysel özgürlüğünden ve yararlarından

12 Anayasa, Md.68.

anayasada belirlenen kadarını Cumhuriyete bırakmıştır. Cumhuriyet, bireyin ona bıraktığı bu bölüm özgürlüğü, bireyin ve Türk ulusunun içerde özgürlüğünü ve dışarıya karşı bağımsızlığını güvence altına almak için kullanır.

A. ÖZGÜRLÜĞÜN DEĞİŞİK BİÇİMLERİ

Bir ulusun kültürü yükseldikçe bireysel özgürlüğün uygulama alanları genişler ve çoğalır. Türlü biçimlerde, birbirinden ayrı ve bağımsız bireysel özgürlükler ortaya çıkar. Bu özgürlükler, nitelik ve doğalarına göre iki gruba ayrılırlar.

- I. Birinci küme içinde sayabileceğimiz özgürlükler başlıca, bireyin maddi çıkarlarına ilişkin olup şunlardır:

1. Sözcüğün dar anlamıyla kişisel özgürlüktür. Yani özgürce gitmek, gelmek, ulusal topraklarda kalmak ya da oradan çıkmak hakkına sahip olmaktır (gezi ve oturma hak ve özgürlüğü). Bununla birlikte gönlünce (keyfi) tutuklamalardan, hapisten, cezadan korunmuş olmak güvencesidir.

2. Konutun saldırıya karşı dokunulmazlığıdır. Bu hak kişisel güvenliğin başlangıcı ve devamıdır. İnsan evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanın evine hükümetin karışması, yalnız yasanın belirlediği durumlarda ve biçimde olabilir.

3. Bireysel mülkiyettir. Bir insanın emeği ürünü olan her şeye sahip olması, devletin karışmayacağı yüksek haklardandır. İnsan namuslu bir yoldan sahibi olduğu mal ve mülkünü dilediği gibi kullanır, satabilir, satmayabilir, istediğine verebilir, onları yakıp yıkabilir. Eski zamanlarda böyle değildi, tersi idi; insanları olurları bulunmadığı halde, aileleriyle, oturdukları yerle birlikte satabilirlerdi.

Bireysel mülkiyet hakkını sınırlayan tek şey, genel yararlar için kamulaştırmadır. Bununla birlikte hükümetin, belediyelerin, yerel yönetimlerin ne gibi gerek ve zorunluluklarla ve hangi yol ve biçimle kamulaştırabilecekleri, kamulaştırma yasalarıyla belirlenmiştir.

Düşünce ve kalem ürünü olan her yapıt da

sahibinin hakkıdır. Bu hak “Yazar Hakkı Yasası” ile güvenceye alınmıştır.

4. Ticaret, çalışma ve zanaat özgürlüğüdür: İnsan yaşamını kazanmak için istediği işte, meslekte ve sanatta çalışabilir, bu bakımdan özgürdür. Ancak bu özgürlük kamunun iyiliği için, aklın gereği birtakım yasal sınırlamalar ve koşullara bağlıdır. Örneğin bir sütçü, bir ekmekçi birtakım sağlık kurallarına uymak zorundadır.

Bir tüccar, yabancı ülkelerden getireceği malları gümrük vermeden ülkeye sokamaz.

Herkes ülkede istediği gibi öğretmenlik, avukatlık, doktorluk yapamaz; bunun için yasa gereğince birtakım niteliklere sahip olması gerekir.

Bunlardan başka devletin siyasal amaçla ya da kamunun yararı ve güvenliği amacıyla tekel altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz. İçki ve tütün gibi.

Bütün bu engellerle birlikte de, insan için her zaman yeterli bir çalışma ve biriktirme özgürlüğü vardır.

II. İkinci kümeye giren özgürlükler daha çok, doğrudan doğruya bireyin düşünsel yaşamındaki özgürlük haklarıdır. Bunlardan :

1. Birincisi inanç özgürlüğüdür : Her birey istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine özel siyasal bir düşünceye malik olmak, bağlı olduğu bir dinin gereklerini yapmak ya da yapmamak hak ve özgürlüğüne maliktir. Kimsenin düşüncesine ve vicdanına egemen olunamaz.

İnanç özgürlüğü saltık, saldırılmaz, bireyin doğal haklarının en önemlilerinden tanınmalıdır.

Uyarlığın geri olduğu bilgisizlik dönemlerinde, düşünce ve inanç özgürlüğü boyunduruk ve baskı altında idi. İnsanlık bundan çok zarar görmüştür. Özellikle din koruyuculuğu kılığına bürünenlerin gerçeği düşünebilenler, söyleyebilenler hakkında uygun gördükleri ezinç ve işkenceler, insanlık tarihinde her zaman kirli, acıklı olaylar olarak kalacaktır.

Türkiye Cumhuriyetinde her ergin dinini seçmekte özgür olduğu gibi, belli bir dinin törenleri de özgürdür; yani **dinsel tören** özgürlüğü dokunulmazdır. Doğal olarak dinsel törenler güvenlik ve genel töreye aykırı olamaz, siyasal görüşlerin gösterisi biçiminde de yapılamaz. Geçmişte çok görülmüş olan bu gibi durumlara artık Türkiye Cumhuriyeti hiç katlanamaz.

Bir de Türkiye Cumhuriyeti içinde tüm tekkeler, zaviyeler ve türbeler yasayla kapatılmışlardır. Tarikatlar kaldırılmıştır. Şeyhlik, dervişlik, çecelelik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbecilik, vb. yasaktır. Çünkü bunlar gericilik kaynakları ve bilgisizlik damgalarıdır. Türk ulusu böyle kurumlara ve onların üyelerine katlanamazdı ve katlanmadı.

Laiklik : Türkiye Cumhuriyetinin resmi dini yoktur. Devlet yönetiminde bütün yasalar, düzenlemeler bilimin çağdaş uygarlığa sağladığı ilke ve biçimlere, dünya gereksinimlerine göre yapılır ve uygulanır. Din anlayışı vicdan işi olduğundan, Cumhuriyet din düşüncelerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı ulusumuzun çağdaş ilerlemesinde başlıca **başarı etkeni** görür.¹³

13 Bu paragraf Atatürk'ün "Medeni bilgiler ve Mustafa Kemal

2. İkincisi Toplanma özgürlüğü ve 3. Üçüncüsü Basın özgürlüğüdür : Bu iki özgürlük aynı ilkedен çıkar. O ilke, insanların düşüncelerini özgürce söylemek ve yaymak hakkıdır. Yurttaşlar kendi öğrenim ve eğitimleri için ve kamunun yararları noktasından, düşünce alışverişı yapmalıdırlar. Düşündüklerini istedikleri gibi söyleyebilmelidirler.

En büyük gerçekler ve anlayışlar düşüncelerin özgürce ortaya konması ve karşılıklı alınıp verilmesi ile ortaya çıkar ve yükselir.

Toplanma, insanların birlikte düşünüp konuşmak ya da birinin sözlerini dinlemek amacıyla geçici olarak bir araya gelmeleridir.

Toplanma özgürlüğü anayasamız gereğince bireylerin doğal haklarından, ama genel toplantılar yasası çerçevesi içinde ortaya çıkar. Çünkü güvenliği ve toplumsal ve siyasal düzeni korumakla yükümlü olan hükümetin gerekli önlemleri alabilmesi için, toplantının günü ve yeri hakkında, zamanında usulüne göre haberli kılınması gerekir.

Toplantı, insanların bir şeyi birlikte görmek için toplaşmalarından ya da insanların ortaklaşa hareket için sürekli olarak birleşmeleri durumundan ayırt edilmelidir.

Toplantı, adla ve kişisel bir çağrı üzerine olan özel toplanma da değildir. Ülkenin dirlik ve düzenini bozacak biçimde ve yerlerde toplanmak, doğal olarak yasaktır.

Atatürk'ün El Yazıları", (Türk Tarih Kurumu Yayını, 1969) adlı kitaptaki el yazısı fotokopilerinde bulunmamaktadır. Ancak Sayın Prof. Afet İnan kitabın önsözünde aynen şunu yazıyor : "Bu kitap benim ismimle çıkmış olmasına rağmen, Atatürk'ün düşünceleri ve telkinlerinden mülhem olduğunu ve üslubun tamamen kendisine ait olduğunu tarihi hakikatleri belirtmek bakımından bana düşen bir ödev telakki ediyorum." (s.7)

Toplanma özgürlüğü, basın özgürlüğünden eskidir. Ama basın özgürlüğü, basımevinin ve gazeteciliğin ilerlemesi dolayısıyla daha büyük bir önem kazanmıştır.

Basın özgürlüğü, yurttaşların gündelik ya da vakit vakit çıkan gazetelere, dergilere yazacağı yazılar ya da yapacağı resimler aracılığıyla ve yayınlayacağı kitaplarla düşüncesini özgürce yaymasıdır. Tiyatro, sinema, gramofon ve radyo, telgraf ta düşüncelerin yayımlanarak yaygınlaştırılması için çok önemli ve etkin araçlardır. Bir insanın herhangi bir yerde söylediği sözler orada bulunanlarla sınırlı kalır, etkisi anlık ve sınırlıdır. Ama bu sözler radyo ile söylenirse bütün dünya işitebilir. Telgraf da düşüncelerin yayımlanmasında en hızlı araçtır. Ama söz bir gramofon plağına geçerse, özellikle bir gazeteye, bir kitaba geçerse, düşünce saptanmış olur, bütün dünyada okunur; doğal olarak gelecek kuşaklara geçer. Herhangi bir levhaya kazınan resim ve yazılar, bunun gibi yapılan heykeller de simgeledikleri düşünceleri yaşatan yapıtlardır.

Türlü araçlarla saptanan ve hızla yayımlanan düşünceler, bütün insanlığın ilerlemesine ve tarihe büyük hizmette bulunur.

Ulusal egemenlik ilkesine dayalı temsili bir hükümette kamuoyu büyük bir yer tutar. Basın ve toplanma özgürlükleri olmadan ve kamuya ilişkin işler hakkında geniş bir eleştiri alanı bırakılmadan, kamuoyu görevini yerine getiremez. Ulusal egemenlik ve temsili hükümet düşüncesinin yayılması ve yükselmesi, ancak kamuoyunun etkinliği ile olanaklıdır.

Hükümetin düşüncesi, ülkenin düşüncesini temsil etmelidir. Hükümet ülkenin düşüncesini anlayabilmek için, bu düşüncenin belirmesine yol açan araçlara malik olmalıdır. Gerçi hükümet seçim zamanlarında ulusun düşüncelerini

öğrenir; seçilen meclisler de ulusun düşüncesini temsil ederler. Ama seçim zamanları ulusun belirttiği düşünceler, olduğu gibi kalmaz. Bu nedenle meclislerin bu düşünceleri temsil edebilmesi çok zaman sürmez. Kamuoyu ulusun içinde taşan bir değişken düşünceler denizidir. O denizde türlü akımlar, türlü tartışma dalgaları ortaya çıkarır. Kamuoyu ruhsal bir dünyadır. Orada akışan düşünce mücadelesi, dikkatli gözlerden gizli kalmaz. Eski demokrasilerde bu düşünce mücadelesi bütün yurttaşların her gün bir arada toplanarak oluşturdukları toplantılarda gerçekleşiyordu. Bugün yurttaşların sayıca çokluğu ve uygar yaşamın yurttaşlara yüklediği günlük işler, onların maddi olarak ve her gün bir arada toplanmalarına olanak bırakmamıştır.

Bu nedenle kamuoyu düşünsel bir dünya olmuştur ki, bu dünyada kamuya değgin işlerin eleştirisi şu nitelikleri gösterir:

- i. Eleştiri ve tartışma bütünüyle özgürdür. Bu özgürlük herkesçe, hiç kimsenin etkisi olmadan kendi kendine kullanılır. Hükümeti ve Meclisi dikkatli bulunduran eleştiri özgürlüğüdür.
- ii. Kamuoyunun eleştiri özgürlüğü, başlıca birçok yayın ile olur.

Yayın yolsuzlukları önler ve hükümet araçlarını, görevlerini doğru yapmak zorunda bırakır. Yayın en etkili denetim araçlarından. Bu noktada, eleştirinin kolay, ama yapmanın güç olduğu gerçeği unutulmamak gerekir.

- iii. Onun için Kamunun iyiliği düşüncesi, her türlü eleştirilere ve tartışmalara her zaman üstün ve temel tutulmalıdır. Savunulan düşünceler, kamunun iyiliği adına ortaya atılmalıdır. Bu düşünce çıkış

noktası olunca, eleştiri ve tartışma devletin de iyiliği adına yapılmış ve yurttaşların toplumsal ve siyasal eğitimlerini yükseltmeğe hizmet etmiş olur.

- iv. Kamuya ilişkin işleri eleştirme özgürlüğü, hükümet ile ulus arasında bir anlaşma ortamı oluşturur. Hükümet yayın yoluyla kamuoyunu anlar ve yeri geldiğinde gerekli olan belgelerle onu aydınlatır. Hükümetin ulusu ve ulusun hükümeti anlaması, bunların tek bir varlık olmalarını ve öyle kalmalarını sağlar.

Kamuoyunun Kendi Kendine Örgütlenmesi

Hükümet tutum ve davranışını düzenlemek için kamuoyuna önem verince, kamuoyu örgütlenir. Kamuoyunun her zaman yararlanılabilecek, hazır bir durumda bulunabilmesi, onun bir örgütünün bulunmasıyla olanaklıdır. Bu örgüt, özgür eleştiri ve tartışma alanıdır. Bu alan hep açık olmalı ve sürekli olarak değişik düşüncelerle beslenmelidir. Bu ise basının çabası ve kamu yararının hergün yeniden yeniye tartışılmasıyla olur. Kamuoyunun işlediği bir ülkede gazeteler yayınlanmasa, halk şaşkın ve çılgın bir duruma gelir. Sözü ettiğimiz bu düşünce örgütünde, şu özellikler görülür :

1. Düşünce örgütü, bir azınlığın ya da bir takım seçkin insanların ürünüdür. Kuşkusuz halk yığınları bu örgüte katılır. Ama başka şeylerde olduğu gibi bunda da halk yığınlarının payı etkin değildir. Gerçi halk yayınları yansıtır, düşüncelere yandaş toplar, ama düşünceleri ortaya atan ve yayınların merkezlerini oluşturan halk değildir.
2. Çağdaş düşünce örgütünde, gerçekte iki seçme kesimin etkinliği vardır. Bu sınıflardan biri, basın girişimlerini ortaya

koyan ve yönetenlerdir.

Basın, düşünceleri ortaya atmak ve yayınlamak için gerekli olan araçlardır. Siyasal düşünceleri de üreten basındır. Basın girişimleri, gazeteler, dergiler ve kitap basımı ile olur.

Basının siyasal düşünceler üretmedeki payı, daha çok başka niteliktedir. Çünkü siyasal düşünceleri ortaya atan, her zaman siyasal kümeler ve kesimler gibi düşünce dernekleridir. Asıl olarak kabul etmek gerekir ki siyasal düşünceler, siyasal partilerin yararına olarak onlarca ortaya konur. Yoksa halk yığınları içinde, kendiliğinden ortaya çıkmaz.

1. İyice bilinmek gerekir ki gazeteler okul kitapları değildir. Aşağı insanların para ile yaptırdıkları basın mücadeleleri vardır. En bayağı yalanları yaymada basının kullanıldığı olmuştur. Basın ve düşünce özgürlüğünün karşılaştığı başka tehlikeler de vardır. Basının ve dahası düşünce derneklerinin, ulusal hükümetin etkisinden kurtularak siyasal ya da iktisadi gizli amaçlara araç olmasından korkulur. Basının para ile satın alınabilmesi, uluslararası yüksek para dünyasının basın üzerinde gizli etkisi ya da yalnızca yabancı devletlerin örtülü ödeneklerinin etkisi, işte bunların kamuoyunu aldatıp yanıltmasından gerçekten korkulur. Ama özgürlükten çıkacak bu kötülükler hiç de çözümsüz değildir. Önce basın özgürlüğüne meşru bir sınır çizilir. İkinci olarak gazeteler özel bir örgüt kurarak, bununla kendi üzerlerinde ahlaki bir etkiye bulunurlar. İlk zamanlarda bir işten başka bir şey olamayan gazetecilik, toplumsal bir kurum durumuna gelebilir. Bundan başka halkın düşünsel ve siyasal eğitimi de bir güvencedir. Halk birçok gazeteleri okumağa ve onları birbirleriyle denetlemeğe ve gazeteci yalanlarına inanmağa alışırlar. Bütün bunların üstünde, her şeyin açık olması

dolayısıyla, iyi niyetin gelişeceğini ve yaşamsal sorunlar üzerinde iyi niyet sahibi insanların her zaman çoğunlukta olacaklarını kabul etmek uygun olur. Çünkü “her zaman dünyanın yarısını ve bir zaman dünyanın hepsini aldatmak olanaklıdır. Ama bütün dünyayı her zaman aldatmaya olanak yoktur.” Deneyler göstermiştir ki, insanların her şeyi söylemelerini engellemeğe hiçbir zaman olanak yoktur. Ama ulusal eğitim ve büyük manevi güçlere karşı hükümetin uygun davranması yoluyla başkaldırıcı düşüncelerin yayılmasına müsaade etmeyecek toplumsal bir ortam yaratılabilir. Ama her halde her şeyin söylenmesine müsaade etmek ve bunun karşısında söylenenlerin eyleme geçmesini bekleyerek önlem almakla yetinmek de anlamsızdır. Bütün halkın eyleme geçtiği gün, onları durduracak güç yoktur. Sağlık alanında bir koruyucu sağlık çalışması olduğu gibi, toplumsal bir koruyucu sağlık görevi de vardır. Her ikisi aynı ilkeye dayalıdır. Maddi mikropları yok etmeğe olanak bulunmadığı gibi, manevi mikropları da yok etmek olanaksızdır. Ama kişinin vücudunda bedensel bir sağlık yaratılabileceği gibi, toplumsal yapıda da manevi bir sağlık yaratmak ve böylece bir direnç ortamı hazırlamak olanaklıdır.

Gazeteler

Türkiye Cumhuriyetinde gazete çıkarmak, kitap yayınlamak, basımevi açmak için uyulması gerekli yollar Basın Yasası ve Basımevleri Yasasında saptanmıştır. Zararlı yayınlar ve kişilere saldırı durumunda yapılacak işlem de bu yasalarda ve Ceza Yasasında yazılıdır.

Bu konuda bizce söylenecek sözler şöyle özetlenebilir: Basının genel yaşamda ve Cumhuriyetin ilerleme ve gelişmelerinde taşıdığı görevler yüksektir. Basının tam ve geniş özgürlüğü iyiliğe kullanması konusunun nazik olduğu

belirtilmeğe değer. Her türlü yasal sınırlamalardan önce, bir kalem sahibi bilime, gereksinimlere ve kendi siyasal anlayışlarına olduğu kadar, yurttaşların haklarına ve ülkenin –her türlü özel düşüncelerin üstünde olan– yüksek yararlarına da dikkat ve saygı göstermek manevi zorunluluğundadır. Bu zorunluluktur ki genel düzeni sağlayabilir. Gerçi basın özgürlüğünden ileri gelecek kötülükleri ortadan kaldıracak etkin araç, asla geçmişte olduğu gibi basın özgürlüğünü bağliyan bağlar değildir. Tersine, basın özgürlüğünden doğacak sakıncaları giderme aracı yine basın özgürlüğünün kendisidir.

4. Dernek Kurma Özgürlüğü ve 5. Öğretim Özgürlüğü

Dernek, birçok kişi tarafından bilgilerini ya da emeklerini sürekli olarak birleştirmek amacıyla oluşturulan kuruldur.

Çocuk Esirgeme, Kızılay dernekleri, Türk Ocakları, Kadınlar Birliği gibi. Kulüpler de dernekler türündedir.

Öğretim, bir kimsenin kendi bilimini başkalarına öğretmesidir. Buradaki öğretimden amaç, aile içinde yapılan öğretim ve öğrenim değildir; bir kurum açarak genel eğitimde bulunmaktır.

Dernek ve öğretim özgürlükleri, öteki birey özgürlüklerinden farklıdır. Çünkü bunlar, ortaklaşa bir etkinliğin sürekli olarak uygulanmasını gerektirir. Bu nedenle yalnız bireysel haklar gibi düşünülemez.

Dernekler bir yandan toplum bütünlüğünü güçlendirir; ama bir yandan da kurulan dernekler devlet içinde başlı başına birer örgüt ve birer güç olacaklarından, devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu nedenle dernek kurma, anayasamızda bireylerin doğal haklarından tanınmış olmakla birlikte, dernek kurma

ayrıca bir yasayla sınırlanmıştır. Dernekler yasasına göre :

- a) Dernek, kuruluşundan sonra, kesinlikle ve usulüne göre hükümete bildirilmek gerekir.
- b) Yürürlükteki yasalara, genel ahlaka aykırı, yasal olmayan bir temele dayalı ya da devletin bağımsızlığını, hükümetin biçimini bozmak ve değişik öğeleri birbirlerinden ayırmak amaçlarıyla dernekler kurulamaz.
- c) Budun ve cinsiyet ölçü ve sanlarıyla siyasal dernekler kurulması yasaktır.
- d) Dernek üyelerinin onsekiz yaşına girmiş bulunmaları koşuldur.
- e) Gizli dernekler kurulması kesinlikle yasaktır.
- f) Derneklerin toplandıkları yerde her türlü silah yasaktır. Yalnız kulüplerde, güvenlik görevlilerinin bilgisi altında meç öğretime ve avcılığa özgü silahlardan gerekli olan sayıda bulunabilir.

Öğretime gelince, bu da çok önemli ve nazıktır. Devlet yurttaşların öğrenim ve eğitimleriyle çok ilgilidir. Bir kez ilk öğretimi zorunlu tutar ve genel olarak öğretim hükümetin gözetimi altında ve onun programları içinde olur. Çünkü öğretim özgürlüğü niteliği bakımından karışıktır. Bir yandan bireysel özgürlüğün gereğidir, ama ortak örgüte dayanır. Onun için öğretimin yasayla özel bir düzenleme altına alınması gerekir. Anayasada buna ilişkin madde şudur: **“Hükümetin gözetim ve denetimi altında ve yasa içinde her türlü öğretim özgürdür.”**

Yalnız Harp Okuluna kaynak olan askeri liseler, Milli Savunma Bakanlığına bırakılmıştır.

B. DUYURMA VE YAKINMA HAKKI

“Türkler gerek kişiliklerine, gerek kamuya ilişkin olarak yasalara ve kurallara aykırı gördükleri konularda

ilgili kuruluşa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bireysel olarak ya da topluca duyuru ve yakınmada bulunabilirler. Kişisel olarak yapılan başvurunun sonucunun dilekçe sahibine yazılı olarak bildirilmesi zorunludur.”¹⁴

Bu yakınma hakkı, sözü edildiği gibi bir haksızlığa karşı yakınma niteliğinde olursa, bireysel hak olur. Ama yasalardan yakınma ve yasaların değiştirilmesine ilişkin öneri niteliğinde olursa, bu yön yurttaşın siyasal girişimi demek olur ki, bunun biçimi ve sınırı yasayla sınırlanmıştır.

“Yasa önermek hakkı, Meclis üyelerine ve Bakanlar Kurulu’na aittir.”¹⁵

Bunun dışında siyasal amacını göstermek isteyen yurttaş, kitap yazarak ve basından yararlanarak istediğini yerine getirir. Kamuoyuna saygılı olan hükümetler ya da meclisler bunları göz önünde bulundurur.

* *
*

Bireysel Hak ve Siyasal Hak

Bireysel hak siyasal hak demek değildir. Bireysel haklara medeni haklar ya da topluluk hakları gibi adlar verenler olmuştur. Ad ne olursa olsun, bireysel haklar siyasal haklar dediğimiz şeyden başkadır.

Siyasal haklar, yurttaşların yönetime katılmalarını sağlayan haklardır; bunun en açık ve belli örneği siyasal seçimidir.

14 Anayasa Md.82.

15 Anayasa Md.15.

Siyasal haklardan, ancak yasanın bu hakları kendilerine verdiği yurttaşlar yararlanabilir.

Siyasal haklar cins, yaş ve yetenek farkı olmaksızın ulusun her üyesine verilmemiştir.¹⁶

Bireysel haklar ise ilke olarak yaşları ve yetenekleri ne olursa olsun, ulusu oluşturan her bireye aittir. Bu hakların da bir bölümü, gördüğümüz gibi, bir takım sınırlamalara bağlıdır; bunun nedeni ikidir :

1. Bu haklar uygulanışlarında siyasal bir etkinlik oluşturabilirler; bu etkinlik hükümete dolaylı olarak katılmaya varır. Basın özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, toplantı yapma özgürlüğü ve hatta geleceğin yurttaşlarını yetiştiren öğretim özgürlüğü gibi.

2. Bireysel özgürlüğünü henüz edimsel olarak kullanmaya yeterli olmayanların korunması söz konusu olur. Örneğin çalışma kimi durumlarda sınırlıdır. Çocuklar ve kadınlar bakımından olduğu gibi.

Özgürlüğün Korunması ve Yaptırımları

Çağdaş anayasalarda, bireysel haklar ve yurttaşın siyasal hakları saptanmıştır. Ama bu hakların edimsel olarak kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve sınırlarını düzenleyen yasalar da gereklidir. Böyle olmazsa anayasada güvence altına alınan haklar kullanılamaz, birer verilmiş-söz olarak kalır. Bu nedenle hakların kullanılmasını düzenlemek zorunlu bir kuraldır.

Anayasa ve bu yasanın içerdiği hükümlerin uygulanışını

16 Anayasa Md.10.

düzenleyen yasalar, yurttaşların doğal ve siyasal hak ve özgürlüklerinin yaptırımlarıdır. Ama asıl yaptırım hükümettir. Yurttaş özgürlüğünü tanıyan, ona saygı gösteren, onun sağlanmasını ve korunmasını en birinci görev bilen siyasal yönetim ise, doğal olarak demokrasi ilkesine dayalı olan cumhuriyettir. Eski dönemde özgürlüklerin korunması gibi bir sorun söz konusu değildi; çünkü özgürlük yoktu.

C. HOŞGÖRÜ

Özgürlük belki zorlamayla kurulur; ama herkese karşı hoşgörü göstermekle ve aldırmamazlıkla korunur.”

Özgürlüğün ve vicdan ve din özgürlüklerinin ne olduğunu biliyoruz.¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti’nde herkes Tanrı’ya istediği gibi tapınır. Hiç kimseye dinsel düşüncelerinden dolayı birşey yapılmaz. Türk Cumhuriyeti’nin resmi dini yoktur. Türkiye’de düşüncelerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve böyle bir şeye müsaade edilmez. Artık içtenlikli dindarlar, derin inanç sahipleri özgürlüğün gereklerini öğrenmiş görünüyorlar. Bütün bunlarla birlikte, din özgürlüğüne, genellikle vicdan özgürlüğüne karşı hoşgörüsüzlük kökünden kurumuş mudur?

Bunu anlayabilmek için hoşgörünün ne olduğunu inceleyelim! Çünkü bu sözcüğün belirttiği anlamı, düşünüş biçimini herkes kendine göre anlamaya çok eğilimlidir. Din özgürlüğünü bir hak saymayan gerçekten kalmadı mı?

Vicdan özgürlüğünün, insan ruhunun, Tanrının yüce etki gücü altında, dinsel yaşamı yönetmek için malik olduğu haktan oluştuğunu bellemiş olanlar acaba bugün nasıl düşünmektedirler? Bu gibiler kendisi gibi düşünmeyenlere içlerinden olsun kızmıyorlar mı?

Bu saydığımız anlayışta bulunduğu sanılan kimselere, özgür düşünceliler, acaba bir üzüntü duyarak, acımayla bakmıyorlar mı?

Bu saydığımız gibi değişik inanışlı kimseler birbirlerine

kin, tiksinti besliyorlarsa, birbirlerini aşağı görüyorlarsa, hatta birbirlerine yalnızca acıyorlarsa, bu gibi kimselerde hoşgörü yoktur; bunlar hoşg r s z d rl r.

Hoşgörü o kimsede vardır ki, yurttaşının ya da herhangi bir insanın vicdani inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz; tersine, saygı gösterir. Hiç olmazsa başkalarının, kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir.

Hoşgörü budur. Ama gerçeği söylemek gerekirse diyebiliriz ki, özgürlüğü özgürlük için sevenler, hoşgörü sözcüğünün ne demek olduğunu anlayanlar bütün dünyada pek azdır. Her yerde genel olarak yürürlükte olan, bağnazlıktır. Her yerde görülebilen barış durumunun temeli, bağnazlık ile  zg r düşüncenin birbirine karşı kin ve tiksintisi üstündedir; temelin devrilmemesi, kin ve tiksinti tabanındaki dengeyi tutan artık g  ten dolaydır.

Bu söylediklerimizden şu sonuç çıkar ki, aramızda özgürlük engelleyicilerinin kalktığına, bizim gibi düşünen ve duyanlarla birlikte yaşadığımıza inanmak güçtür. Öyleyse görülen, hoşgörü değil, zayıflığın güçsüz bıraktığı bağnazlıktır.

Kuşkusuz düşüncelerin, inanışların başka başka olmasından yakınmamak gerekir. Çünkü, bütün düşünceler ve inançlar bir noktada birleşecek olursa, bu hareketsizlik belirtisidir, ölüm işaretidir. Öyle bir durum kuşkusuz istenmez. Bunun içindir ki gerçek  zg rl kseverler hoşgörünün genel bir huy olmasını dilerler. Ama, hatta iyi niyetle bile olsa, bağnazlık yanlışlarına karşı dikkatli olmaktan vazge emiyorlar. Çünkü iyi niyetle hiçbir zaman, hiçbir şeyi onaramamışlardır. İnsanların ruhun esenliği için yakıldıklarını biliyoruz. Herhalde bunu yapan engizisyon papazları, iyi niyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından

söz ederlerdi; belki de gerçekten bu sözlerinde içtenlikli idiler. Ama bir ahmaklığı ya da bir hainliği iyi bir iş kalıbına uydurmak güç değildir; en sonunda bu bir ad değiştirmek sorunudur.

İşte bu nedenledir ki aldırmamazlığı ilgisizlik ölçüsüne götürmemek önemlidir.

Gerçi özgür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için gerçek özgürlükçüler, özgürlükçü olmayanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Ama bunların hiçbir zaman elleri, ayakları bağlı olarak kurbanlık koyun durumuna razı olacakları hiç kabul olunmamalıdır.

Unutmamalıdır ki kimi insanlar geleceği geçmişin arasından görmekte diretirler. Bunlar, ilgimizi kestiğimiz geleneklere bağlılığın kesinlikle yeniden sağlanmasını isterler. Bu gibi insanlar kendi inandıkları gibi inanmayan kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini cenderedeymiş gibi duyarlar.

Herhalde hoşgörünün istenildiği gibi yaygınlaşması, huy durumuna gelmesi, düşünce eğitiminin yüksek olmasına bağlıdır.

V. İŞBÖLÜMÜ

“İnsanların maddi, düşünsel bir takım gereksinimleri vardır; toplumsal bir kurulun da ortaklaşa gereksinimleri vardır. Herkes kişisel gereksinimlerini tek başına karşılayamaz. Toplum üyelerinden her biri bir iş, bir şey yapar. Bütün bu işler ve şeyler her insanın ve toplumun gereksinimlerini karşılar.

Demek oluyor ki bir toplumun ve onun üyelerinin işleri, bireyleri arasında bölünmüştür. Buna iş bölümü derler.

İşbölümü, uygarlığın her aşamasında görülmüştür. İlkel oymaklarda işler, asıl olarak kadınla erkek arasında bölünmüştü.

Erkek av gibi hayvansal besinleri, kadın da meyve toplamak, tarım yapmak gibi bitkisel besinler sağlamak işlerini yaparlardı. İşlerin böyle bölünmüş olması, kadınla erkeğin özelliklerine göre değildi; bunun temeli dinseldi; bir takım boş inançlar yüzündendi. Bu inançlar bugün bile Afrika yabanlarında vardır. Örneğin kadının ineğe dokunması tiksiniç olup yasaktır (**mekruhtur**). Kadınlar fıstık yağı çıkarırken erkeklerin orada bulunması günahtır.

İlkel insan topluluklarında şu türlü de bir iş bölümü oldu: Örneğin kimi oymaklar yalnız çömlekçilik ederdi; kimileri yalnız silahlar yaparlardı.

Esnaf kurulları döneminde iş bölümü arttı. Çünkü her esnaf kurulu bir iş görür. Kimi kez aynı sanat bir çok dallara ayrılır, marangozluk, doğramacılık gibi. Dahası, bir sanat dalına giren işler ayrı ayrı adamlara gördürülür; örneğin odun önce oduncular, sonra bıçkıcular, sonra kerestecilerden geçer.

Bugünkü büyük sanayi döneminde ise işbölümü çok ileri gitmiştir; her ülkede binlerce çalışma dalı vardır. İşbölümü maddi işlerde olduğu gibi düşünsel, siyasal, yönetsel işlerde de çoğalmıştır; örneğin bilim, her biri bir konusu ve yöntemi bulunan birçok bölümlere ayrılır. Bir adamın bir bilimi tümüyle kavramasına olanak kalmadı.

İşbölümünü geliştiren nedenler, nüfus çokluğudur. Sanat ve mesleklerin çokluğu ve bunların ayrı ayrı bireylerce yapılması, yani işbölümü yoluyla yaşam koşulları katlanılabilir bir durumda tutulabilmektedir; aynı zamanda büyük uzmanlar, buluşlar, ilerlemeler bu yolla olmaktadır.

İş bölümü insanlar arasında var olan doğal ve tarihsel bağlara yeni bir çok güçlü bağlar eklemiştir. Bu yeni bağlar, insanlara birbirlerinin eksiklerini tamamlatan, yalnız bugünü değil yarını da güven altına almaya çalışan bağlardır.

İNSANLAR BİRBİRİNE BAĞLIDIR¹⁸

Bilim, toplumların büyüklüğünün gizini insanlara açmıştır; bu giz, insanların birbirine olan bağlarıdır.

Bütün insanlar bir toplumsal gövdenin üyeleridir ve bu nedenle birbirine bağlıdır. Bir de insanlar ölümlerin kültürel kalıtları olduklarından, aralarındaki bağlar her çağı ve her yeri kapsar.

Bu bağlar doğaldır, toplumsaldır ve ekonomiktir.

Doğal bağın bize öğrettiği şudur : Özellikle iş bölümü ve kültürel kalıtıcılık yüzünden, herkes malik olduğu şeyin ve

¹⁸ Atatürk bu başlığın altına {Bağlılık = Solidarité (Dayanışma, Ö.O.)} sözcüklerini de eklemiştir.

dahası kendi kişisel varlığının en büyük bölümünü atalara ve bir zamanda yaşadığı insanlara borçludur.

Eğer böyle ise, yani eğer her yerde insanın insana karşı bir borcu varsa, bütün borçlar gibi bunun da ödenmesi gerekir. Bu borçlar:

- **Kimin tarafından ödenmelidir?** İnsanlar arasındaki doğal ve toplumsal bağdan yararlanarak servet kazananlar tarafından. Çünkü eğer gelmiş geçmiş, adı bilinmeyen binlerce bağlı insanlar olmasaydı, bu servetin kendisi de olmazdı.
- **Kime ödenmeli?** Doğal ve toplumsal bağdan zarar görenlere! Gerçi bu alacaklıların kişi olarak bilinmelerine olanak yoktur; ama bunların temsilcileri vardır; devlet ya da birçok toplumsal yardım kurumları.
- **Nasıl ödenmeli?** Bir kez devlete vergi, özellikle artar (**=artan-oranlı, Ö.O.**) vergi olarak ve sonra bağ ve yardım kurumlarına kendiliğinden verilebilir.

Bu söylediklerimizden, insanların geçmişin ve bugünün ergilerinden (**nimet**), birbirine bağlı ve birbirine yardımcı olmalarından (**dolayı**) hepsinin eşit ölçüde yararlanamamış ve yararlanamamakta oldukları anlaşılıyor. Bu eşitsizliği gidermek için, bir bölüm insanlar için sanki zarar ödemesi (**tazminat**) isteniyor. Bu değişik yararlanmanın başlıca nedeni, kuşkusuz ki insanların, türlü nitelikler ve yetenekler yüzünden birbirlerine benzememesidir.

Bu noktada şöyle bir görüş belirtilmektedir. Evrimin amacı, insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir, insanlar arasında sınıf, derece, ahlak, giysi, dil,

ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının ırk, din, kültür, eğitim yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, barışa doğru da yürüyüş demektir.

Bağlılık hakkında bir düşünce edinmeğe en elverişli olan düşünüş ve görüş, bu son görüş olabilir.

Ama, birer düşünce olarak aldığımız bağlılık görüşlerinin gereklerini, uygulamada **“Toplumsal sağlamalar” (teminler)** adı altında toplayabiliriz. Bu toplumsal sağlamalara Devlet Sosyalistliğine yakalaşarak varılabilir. Bu yol, yasa yoludur.

1. İş kurumu,
2. Kentlerin ve iş yerlerinin sağlık koruması,
3. Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma,
4. İşçilerin yaşlılığa ve kazalara karşı sigortası,
5. Hasta ve yaşlı yoksullara zorunlu yardım,
6. Çiftçi sandıkları,
7. Yardım dernekleri kurulması,

8. Ucuz evler yapılması,
9. Okul çocukları için okullarda bakkallar,
10. Bütün bu gibi derneklere devlet bütçesinden yardım, bu ve buna benzer işleri sağlamak için yasalar.

Bağlılığın saydığımız biçimde uygulamaları çoktur; ama bu uygulamalar düşüncesi her yerde benimsenmiş değildir; çok eleştirilere de uğramaktadır. Özellikle bağlılık görüşünün uygulamalarını, bireyin sorumluluk duygusunu zayıflatan ya da yok eden bir davranış olarak görenler vardır. Diyorlar ki düşkünlüğümüzü, eksikliğimizi, utançlarımızı toplumun üstüne atmak, bireysel sorumluluğu kaldırmaktır. Oysa ahlak yasasının temeli bireysel sorumluluktur.

Bu eleştiriler zorla ve hukuksal bir biçimde toplumsal borç düşüncesini bir yana bırakmaya yeterli olabilir. Bağlılığın ahlaka temel olacağı da sağlam bir sav olmayabilir. Ama bağlılığın edimsel olarak şunları öğrettiği de görülmektedir :

1. Başkasına olan iyilik bize de iyiliktir; başkasına olan kötülük bize de kötülüktür. Bu nedenle iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak gerekir.
2. Yaptığımız işler çevremizde sevinçler ya da acılar olarak yankılar uyandırır; bu durum bize vicdan görevleri duyurur.
3. Bağlılık bizi başkaları için hoşgörülü yapar. Çünkü başkalarının kusurlarından bizim de istemeyerek çoğu kez birlikte suçlu olduğumuzu gösterir.

Özetle bağlılık, **“herkes kendi için”** düşüncesinin yerine **“herkes herkes için”** düşüncesini koyar. Bu düşünce toplumsaldır, ulusaldır, geniş ve yüksek anlamıyla insanidir.

VI. ÇALIŞMA – MESLEK

Çalışma Bireysel Ve Toplumsal Bir Zorunluluktur

1. Maddi servetin gerekliliği :

Maddi servet,

A) İnsanın kendisi için gereklidir; çünkü insanın bedensel gereksinimleri vardır; bunlar giderilmedikçe insan yaşayamaz. İnsanın, düşünsel, ahlaki gereksinimleri de vardır; bunlar giderilmedikçe, insanlık ve ahlak bağımsızlığı korunamaz, insan gibi yaşanamaz; insanın gönlü ve kafası kararır.

B) Servet aile ve devlet bakımından da gereklidir; çünkü yarına güvenle bakamayan bir insan, bir aile kurmayı düşünemez; ya da yaşama araçlarından yoksun aileler kurulur. Yaşama araçları olmayan ailelerden kurulu bir devlet varlığı da sağlam olmaz.

Bir insan için mutluluk denilen şey, bu saydığımız koşulların sağlanmasındadır.

İnsan maddi, düşünsel, toplumsal yaşama araçlarından yoksun, yoksulluklar içinde kalırsa, yaşamda umutsuzluğa düşer, gözlerini geleceğe çevirmeksizin yaşar. Araştırma ve inceleme için zaman bulamaz. Kendisinde düşünce yaşamı durur. Yaşam onun için bir kölelik olur. İstencinden bile vazgeçmek zorunda kalabilir. Anlaşıyor ki insanın servet edinmesi gereklidir. İnsanın servet edinebilmesi için çalışması zorunludur. Ama insan yalnız özgürlük aracı olarak servete sahip olmalıdır, yoksa servete tutsak olmak için değil. Kuşkusuz herkes aynı sağlıkta, aynı huy ve yetenekte değildir. Ama herkes aynı yaşam yasasına bağlıdır: çalışmadan hiçbir şey kazanılamaz. Herkes belli bir biçim ve sınır içinde, bir yandan yeteneğinin, gücünün, köken

ve çevresinin etkisi altındadır, öte yandan da gereksinimlerinin bağımlısıdır. İşte insan bu çelişik koşullar içinde yararlı bir sonuç elde etmeğe çalışmak zorundadır. Yararlı bir sonuçtan söz ediyoruz, evet çünkü sonuçsuz uğraşı, çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak ya da sonuçsuz, anlamsız şeyler yapmak, çalışma yasasına karşı büyük bir kabahattir.

2. Doğa hiçbir şey vermez, her şeyi kazanmak gerekir. Kazanmanın yolları hangileridir? Örnek olarak en ilkel, çıplak ve her şeyden yoksun bir insanı alalım. Bu türlü bir insan için kalıttan (miras) söz edemeyiz. Çünkü aldığımız örnek ailesiz, durağan konutu olmayan, ilkel bir insandır. Bu noktada kazanmanın doğal yasalarını arayacak olursak yalnız tek bir temel görülür : Çalışmak! Bundan başka bir çıkar yol yoktur. İnsan doğal olarak kendi kişiliğine sahiptir. Bu özellik insanı bütün dünyaya sahip kılabilir. Yani insan zekâsı, sanatı, istenci yardımıyla bütün öğeleri kendine bağımlı kılabilir. Bu bize çalışmanın yüksek değerini, ahlaki niteliğini ve her şeyden daha kutsal olan bir hakkı, çalışmak hakkını gösterir.

Çalışma insanların maddi güçlerini geliştirir ve yaşam için vazgeçilmez olan şeyleri sağlar. Çalışmaksızın düşünsel gelişme ve ahlaki yetkinleşme de olanaksızdır. **“Tembellik bütün kötülüklerin anasıdır.”**

3. Çalışmak bir cezalandırma değildir.

Çalışmaktan, çaba harcamaktan, bir cezadan, bir sıkıntıdan, bir kötülükten kaçır gibi kaçınmak, çok kötü ve düşüncesizce bir davranıştır. Çalışmak, aslında sıkıntı verici bir şey değildir. Yalnız tutulan işin türü ile kişinin yetenekleri ve zevkleri arasında uygunluk olmalıdır.

Çalışmak, ilk sıkıntıları ve ilk isteksizlikleri yenildikten sonra en şiddetli bir zevktir. Çalışmayı ceza saymak, onun

güzelliğini ve iyiliklerini tanımamak, doğaya karşı haksızlık olur. İnsan çalıştığı işin, eli altında ya da kafasının içinde ürününü büyümekte ve yükselmekte gördüğünde ne büyük zevk duyar! Bu ürün ister çiftçinin ekini, ister mimarın evi ya da yontucunun yontusu, ister bir bilginin kitabı ya da bir sanatçının keşfi olsun, zevk birdir. Bu zevk, bütün zahmetleri, sapan arkasında dökülen terleri, sanatçının, düşünürün kimi kez pek üzüntülü olan yorgunluklarını hemen unutturur.

Çalışmak genel yasadır; gelir sahibi zenginler de bu yasanın dışında kalamazlar; var olan zenginlikler ulusal servetin artmasına yardım edecek biçimde kullanılmalıdır. Bir zengin bedensel çalışma yapmadan edebilir; ancak bu durumda etkinlikleri düşünsel uğraşa yöneltmelidir.

MESLEK NASIL SEÇİLİR VE YAPILIR?

1. Meslek Seçimi :

Her zorunlu çalışma sert ve ağır gelir. İnsanın çalışmaktan hoşlanması ve zevklenmesi için mesleğinin yeteneklerine uygun ve gücüyle orantılı olarak seçilmiş olması gerekir. Bu bakımdan gençlikte en önemli sorun, meslek seçimidir. Kişisel mutluluk ve aynı zamanda toplumsal yarar buna bağlıdır. Herkes yeteneğiyle orantılı bir konumda bulunmalıdır. Çoğu kez bir mesleğin görünüşteki yararlarına kapılan bir genç, o görevin güçlükleriyle uyumlu olacak biçimde güçlerini sağlamamış ise aşırı ölçüde ve yararsız çabalarda bulunmak zorunda kalır ve kendinden de memnun olmaz. Bundan da ötede, başkasının daha iyi dolduracağı bir yeri tutmakla haksızlık etmiş olur. Gençler kıskançlıktan ve başkalarının elde ettiği parlak sonuçlar düşünden sakınılmalıdır. Sakınlı (ihtiyatlı) davranış ve toplumsal görev kaygısı bunu gerektirir.

Biri subay giysilerinin sırmaları hoşuna gittiği için asker olmak ister, bir başkası da bir yazarın ya da bir ressamın kazandığı servet ve ün gözlerini kamaştırdığından, zeka ve öğrenimini göz önüne almadan yazar ya da sanatçı olmak isterse, bu gibi davranışların sonucu çoğunlukla düş kırıklığıdır. Bir başka açıdan, bu gibiler toplum bütünlüğü adına yitirilmiş güçlerdir. Bunlar daha iyi yönetilselerdi, kendilerinin yaşamı güvenceye alınmış, insanlığın mutluluğu da artırılmış olurdu. Her halde akla uygun ve doğru olan şudur: herkes kendi yetisine göre bir iş tutmalıdır. İnsanın değeri, her işte belli olur. İşini yapanın bulunduğu durum ne olursa olsun, o iyi bir adam olabilir.

İnsan kendine göre bir mesleğe girmeyip de bir başkasına girmekle özgürlüğünü sınırlandırır ve sanıldığından daha çok geleceğini yanlış saptamış olur. Çünkü sapılan bir yol kolayca

bırakılamaz; her mesleğin gerekleri, görenekleri ve inançları vardır. Bunlara insan ister istemez bağımlı olur

2. Meslek Erdemleri

Her meslek kimi yetenekler ve özel nitelikler ister. Bu kuşkusuzdur. Ama kimi ortaklaşa erdemler vardır ki, bunlar aynı zamanda kişinin başarısı ve kendisine verilmiş işlerin iyi gitmesi için gereklidir. En aşağıdan en yukarıya değin genel koşullar aynıdır :

Üstlere karşı özen, doğruluk, gönül yapıcılık; astlara karşı güler yüzlülük ve kabul edilen işte çaba gösterme,

doğruluk, ağız-sıkılık. Bu gibi erdemler olmadan, ne arkadaşlar arasında iyi ilişkiler olur ve ne de iş başarıya ulaşır. Meslek görevi, kişinin başarısını ve güvenliğini değil, belki daha çok topluluğun gönencini ilgilendirir.

Yurt bütün çocuklarının çalışması ile ve yardımı ile yaşar ve bundan başka toplumun işleyişinde yararsız hiçbir parça yoktur. Devleti yöneten bakanla, yurdun gönencine elinin işi ile yardım eden sanatkâr arasında yalnız küçük bir fark vardır. O da şudur : Birinin görevi bir başkasınınkinden daha önemlidir. Ama her ikisi de iyi yapılmak koşulu ile, ahlaki değer aynıdır.

Bundan dolayı herkes kendine düşen işten memnun olmalıdır. Mesleği ne olursa olsun, bir yarar doğuracak ve bir görev görecektir. İnsan görevini yüreklilik, atılganlık, doğruluk ve namuslulukla yapınca, elinden geleni yapmış olur. Aynı zamanda bu görevi başkalarına karşı çekememezlik duygusundan arınmış olarak yapmalıdır.

Yolunda yalnız olmayacaksınız, orada aynı ereği güden başkalarıyla birlikte yürüyeceksin; bu yaşam yarışmasında başkaları yetenekleri bakımından sizi geçebilirler. Bir başarı elinizden kaçabilir. Bundan dolayı onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl önemli olan başarı değil, çabadır.

3. Girişim Düşüncesi

Bir tembellik ya da ahlak gevşekliği, çoğu kez insanı atalarının yaşadığı aynı işte ve aynı noktada duraklatır. “Babam, büyükbabam böyle yaptılar. Ben niçin başka türlü yapayım?” derler. Kuşaktan kuşağa, dış yaşamın genel koşulları değişir. Yeni koşullara uymayan ve gelenekte direten, tek kalmaya, zayıf düşmeye ve ölüme mahkûmdur. Bugün, bir gezinti için yavaş giden bir arabanın, yolun güzelliklerinden yararlanmaya elverişli bir ulaştırma aracı olduğu öne sürülemez. Bir işte hızlı trenle giden bir rakiple yarışma söz konusu olunca, araba ile gitmek geç kalmak için en güvenilir bir yoldur. Her şey böyledir.

Her işte en iyi ve gücü ile orantılı olanı aramalıdır. İnsan yüreklilik gösterebilmeli ve tehlikeyi göze alabilmelidir. İnsan yeni bir girişimde özel bir zevk duyar; gücünü ve değerini anlar; o zaman kendini daha iyi değerlendirir ve başkalarına değerini kabul ettirir. Yalnız kalınca, kendi güçsüzlüğünün acısını duyar.

